

III RIIGIKOGU

4. istungjärk. Protokoll nr. 109 (19).

1927. a.

III Riigikogu koosolek 2. detsembril 1927. a.
kell 17.

Kokku on tulnud 92 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **J. Teemant**, sõjaminister **N. Reek**, teedeminister **A. Kerem**, põllutööminister **O. Köster**, kohtuminister **O. Tief**, kaubandus-tööstusminister **K. Kornel**, siseminister **J. Hünerson**.

Päevakord:

1. Rahukohtu trahviseaduse § 29. muutmise seadus — A. Jõeääre ettepanek.

2. Riigiteenijate ja -töölise ühekordse palgalisa seadus — Eesti tööliste partei Riigikogu rühma ettepanek.

3. Riigitöölise ühekordse palgalisa seadus — Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma ettepanek.

4. Linnade ja alevite maaga varustamise seadus — II lugemisel.

5. Eesti kultuurkapitali seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

6. Riigi põlevkivitööstuse põhimäärus — II lugemisel.

7. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

8. „Ühisus Tartu eksporttapamajale“ riikliku laenu andmise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab esimees **K. Einbund**.

Sekretäri kohal sekretär **M. Juhkam**.

Koosolek algab kell 17.15 min.

Juhataja **K. Einbund**: Avan Riigikogu koosoleku.

1. Teadaandmine komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta.

komisjoni.

2) Trahterimaksu seaduse täiendamise seadus — rahaasjanduse komisjoni.

3) Veejuhete korrashoiu seadus — maakomisjoni.

4) Riigi Teataja seadus — üldkomisjoni.

5) Riigi- ja omavalitsuste teenijate pensioniseaduse muutmise ja täiendamise seadus — sotsiaalkomisjoni.

2. Teadaandmine Riigikogu liikmete koosolekuil puudumiste kohta novembrikuul.

Sekretär **M. Juhkam** kannab ette tähendatud teadaande. (Vaata otsuste protokoll nr. 109 (19) lisa nr. 3.)

3. Rahukohtu trahviseaduse § 29. muutmise seadus — A. Jõeääre ettepanek.

A. Jõeääre (stp) ettepanekul otsustatakse nähtava enamusega anda seaduseelnõu üldkomisjoni.

4. Riigiteenijate ja -töölise ühekordse palgalisa seadus — Eesti tööliste partei Riigikogu rühma ettepanek.

H. Martinsoni (tp) ettepanekul otsustatakse nähtava enamusega anda seaduseelnõu rahaasjanduse komisjoni.

5. Riigitöölise ühekordse palgalisa seadus — Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma ettepanek.

J. Voimani (stp) ettepanekul otsustatakse nähtava enamusega anda seaduseelnõu rahaasjanduse komisjoni.

6. Linnade ja alevite maaga varustamise seadus — II lugemisel.

Maakomisjoni aruandja **V. Vessart**.

Juhataja **K. Einbund**: Enne § 5. lugemisele asumist on sõna rkl. Holbergil uue paragrahvi

esitamiseks.

J. Holberg (põl): Läänud korral tehti parandus § 2. viimse lõike juurde, mis vastu võeti Riigikogu poolt. Et see parandus aga põllutööstusministeriumile vastuvõetamatu ja tehniliselt läbiviimatu on, siis oleks järgmine käik, et seda asjaolu parandada, kui võtame sisse uue paragrahvi, nimelt §3-b, III lugemisel

võib hääletamisel selle viimse löike välja jätta, ning § 3-b jääks sisse uue paragrahvina, mis järgmiselt kõlab: „Põllutöoministeeriumil on õigus maid kinnistada vastava omavalitsuse nimele ka enne § 2. ettenähtud tähtaega.“ § 2. määratakse tähtaeg, et enne 1. maid 1928. a. ei saa tähendatud maid linna- või aleviomavalitsuse nimele kinnistada.

Kui meie seda parandust sisse ei võta, siis ei saa enne 1. maid 1928. a. neid maid kinnistada. Kui meie aga § 3-b vastu võtame, siis muudab see tähtaja ära.

Juhataja K. Einbund: Panen hääletamisele § 3-b. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 3-b vastu võetud.

§§ 5 ja 7 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

§ 5. Käesoleva seaduse § 4. alusel omavalitsuse nimele kinnistatud maadest eraldab siseministeerium linna- või alevivolikogu ettepanekul maa-alad, mis tarvilikud omavalitsuse asutustele või üldtarvitamiseks, kui ka tähtajaliselt või põliselt tarvitada või omanduseks andmiseks üldkasulikkudele seltskondlikkudele organisatsioonidele. Ülejäänud maa antakse kinnistatud planeerimise kavast ettenähtud järjekorras omanduseks või põliseks tarvitamiseks ehituskruntidena või kaubanduslikkude ja tööstuslikkude ettevõtete asutamiseks.

Väljaandmisele kuuluvaid maid ei või omavalitsused põllutöoministeeriumi loata pantida, võlgadega ega teiste kohustustega kolmandate isikute kasuks koormata.

Põlise tarvitamise õigus selle seaduse mõttes on Balti eraseaduse (III köide) §§ 1324.—1334. ettenähtud instituuat.

Märkus. Planeerimisele ei kuulu korralikult majandatud aiamaajapidamised, kus hooned ja teised pärdised maapidaja omad.

Tähendatud aiamaajapidamised jäävad nende pidajate kasutada § 6. korras määratud tingimustel.

§ 7. Käesoleva seaduse alusel omavalitsuste omanduseks üleläänud maade kohta kolmandate isikutega sõlmitud kasutuslepingud kaotavad maksvuse, arvates 1. maist 1930. a., kui kohalik linna- või alevivolikogu tarvilikuks ei tunnusta maakasutaja soovil lepingu edasikestmist, või kui leping varem ei lõpe. Lepingud, mis sõlmitud Vabariigi Valitsuse sellekohase otsuse alusel, jäävad jõusse.

Aruandja V. Vessart (loeb):

§ 9. Isikul, kes käesoleva seaduse maksma hakkamisel krunt kasutab, on eesõigus krunt-

tide väljaandmisel käesoleva seaduse alusel ühe tema käes kasutada oleva krundi saamiseks.

Kui omavalitsus kolmandate isikute käes kasutada olevaid maid neile käesoleva seaduse alusel tarvitamiseks ei anna endistes piirides või kui maakasutaja loobub vahekorra lõpetamise tagajärjel maid tarvitamiseks võtmast omavalitsuse poolt määratud tingimustel, on linna- või alevivalitsus kohustatud maakasutajale tasuma omavalitsuse kätte tulnud maade peal asuvate ja maade kasutaja poolt püstitatud ehituste, tehtud maaparanduste ja tema omanduseks tunnustatud metsa, viljapuude ja põõsaste väärtuse. Ei lepi pooled tasu suurus üle kokku, määratakse see kindlaks kohtu korras. Tasu makstakse maakasutajale välja hiljemalt tema lahkumisel kohalt.

J. Voiman (stp): Juba eelmisel Riigikogu koosolekul, kui käesolev seadus arutamisel oli, juhtisin sellele tähelepanu, et kui § 9 sarnasel kujul vastu võetakse, nagu ta on esitatud maakomisjoni poolt, siis meie omavalitsused satuvad mõnelgi juhtumisel õige raskesse seisukorda. Nimelt sarnasel juhtumisel, kui kruntmaade rentnikud on elumajad oma kruntidele ehitanud ja nüüd tahavad neist lahti saada, on omavalitsused § 9. põhjal kohustatud neid hooned enestele ostma. On omavalitsusi, kus on karta, et mitte üks ega kaks maja sarnasel juhtumisel omavalitsusele ei tule, vaid neid tuleb 10 korda rohkem. (Põllutöominister O. Köster: Aga on inimesi palju rohkem, kes selle all kannatavad.) Härra põllutöominister, järgnevate paragrahvide põhjal on Vabariigi Valitsusel täielik õigus tingimusi kinnitada, ja sarnasel juhtumisel ei ole karta, et tingimused liiga rasked saaksid. Kui teie seisukohalt välja minnes üksikud inimesed selle all kannatavad, siis peab ütleva, et palju hullem on see, kui mõnd omavalitsust tahate pankrotini viia. Ja see hädaoht igatahes tekib. Ma olen kindel, kui seda seadust teostama hakatakse, siis üksikud omavalitsused satuvad niisugusesse seisukorda, et olete sunnitud seaduse muutmisega esinema. (Põllutöominister O. Köster: Antslas tuleb niisugune seisukord küll, aga mujal mitte.) Antslas on palju majaomanikke, kes tahavad oma majadest lahti saada, ja alevivalitsus on sunnitud neid omale ostma. Härra põllutöominister, Teile on väga hästi teada Antsla alevivalitsuse vastus. (Põllutöominister O. Köster: Aga kes käskis 35.000 marka vakamaa eest renti määrata?) Kui Teile sarnase seletusega tulete, et ühe vakamaa eest võetakse 35.000 marka renti, siis ma ütlen, et see täpselt õige ei ole. (Põllutöominister O. Köster: Kiri on seal.) Kui

Teie otsustate ühe eraisiku kaebuse järgi ja jätate omavalitsuste vastuseletused tähele panemata, siis Teie ei talita õieti. (V. Maaker, as: Kas tulevikus tahaksite, et neid kaebusi sadandeid oleks?) Ma arvan, härra Maaker, mul ei pruugi Teiega selle üle vaidlema hakata. Teie ei tunnê seda asja, kui Teie ei tea, siis ei pruugi selle kohta ka midagi öelda, aga Teie parteikaaslane põllutööminister härra Köster teab, kuidas on lugu. Ma tähendan, et omavalitsuseasutused ei anna valeandmeid välja, vaid täpseid. Teie võite neist kalkulasioonidest näha, et Antsla alevivalitsus üldiselt ei võta rohkem renti üksikute krunntmaade eest, kui põllutööministeeriumi ettepaneku põhjal praegu võib võtta. Nii et sel põhjusel karta, et üksikud krunntmaade pidajad satuksid raskesse seisukorda, ei ole õige. Ma tähendaksin veel rohkem, härra Köster. Mina seisan Antsla alevivalitsusele lähedal... (A. Jürman, põl: Kas sugulased? J. Holberg, põl: Oma sotsid!) ...ja võin kinnitada, et seal majaomanikkudel raskusi ei tule, ja seda ka kunagi karta ei ole, et liiga rasked tingimused üles seatakse. Küll on aga karta vastupidist. Nimelt on karta, et sarnasel juhtumisel omavalitsus väljapääsemata seisukorda satub. Kujutage enesele ette, kui omavalitsus sunnitud on 10 või 20 maja välja ostma — kust võtab omavalitsus selle raha? (J. Mürk, mo: Tehke maahind odavamaks!) Maahinnale ei panda juurde... (Vahelhüüe paremalt poolt: Aga Antslas?) ...ja just sama hinnaga antakse need maad välja, millega riik omavalitsusele müüb, aga need maad, mis on tööstusekrundid, need üldse müügile ei lähegi, vaid antakse sama rendilepingu alusel edasi. Nii et sarnast asja sugugi karta ei ole, ja sellepärast teeksin mina ettepaneku, — kuna maakomisjon siiski oma endise seisukoha juurde jääb... (V. Maaker, as: Ja väga õigele seisukohale.) Ma sooviksin näha, et härra Maaker ka kord sarnase omavalitsuse etteotsa juhtivale kohale satuks, (Vahelhüüe keskelt: Antslasse?) siis poleks tema suust küll sarnast juttu kuulda, vaid ta kõneleks hoopis vastupidist. Et nüüd maakomisjon oma seisukohale kindlaks jääb ja võib olla ei usta isiklikult minu juttu, siis teeksin mina ettepaneku, et § 9 antaks omavalitsuse komisjoni läbikaalumisele, ja omavalitsuse komisjon vaatab läbi, kuidas sellega lugu on — kas võib § 9-da sarnasel kujul vastu võtta või ei. Juhtumisel, kui see ettepanek vastu ei peaks võetama, teeksin teise ettepaneku, nagu esimesel korralgi, nimelt § 9-da teises lõikes 3—4 reas välja jätta sõnad: „või kui maakasutaja loobub vahekorra lõpetamise tagajärjel maid tarvitamiseks võtmast omavalitsuse poolt määratud tingimustel.“

Põllutööminister **O. Köster**: Austatud Riigikogu liikmed! Iseenesest on ju väga kiiduväärt näha, et rkl. Voiman kaitseb olukorda, mis tal kui „oma mehel“ lähedal on oma maakonna ja töö piiride tõttu. Kuid sisuliselt ma siiski selle ettepanekuga, mis härra Voimani poolt tehti, leppida ei saa. Läänud korral nimetasin ma neid põhjusi, mis selle aluseks on, ja võin neid täna ka osaliselt veel korrata. Rkl. Voiman kujutab omale ette neid inimesi, kes on sattunud oma kohtadele linna või alevi piirkonnas, sarnastena, kes oleksid valmis igal ajal ära lendama oma kohalt, et sellega suurt kahjutasu nõuda. Mina arvan, et kui inimene kuskile on asunud ja pesa loonud, ta siis väga kergesti sealt ei lahku, ja kui ta lahkub, siis igatahes raske südamega ja ainult juhtumisel, kui väljakannatamatud tingimused luuakse. Teistelt omavalitsustelt ei ole kuulda nurinat käesoleva paragrahvi redaktsiooni vastu, kui ainult Antslast. Kui omavalitsused talitavad seaduses ettenähtud piirides, siis ei ole karta, et tuleksid suured summad omavalitsustel maksta. Rkl. Voiman, Teie ütlesite, et Antslas üksikute isikute poolt on tähelepanu juhitud kõrgete rentide kohta, mis seal võetakse ja ulatuvad kuni 35.000 marka vakama kohta. Kirja on kirjutanud põllutööministeeriumile Antsla omavalitsus, ja sellele on peale 12 isiku veel Antsla alevi vabatahtlik tuletõrje ühing alla kirjutanud ja ka veel Antsla tarvitajate ühisus. (J. Voiman, stp: Kas naisselts ei ole?) Nii et seda nähtust ei saa üksiku inimese arvamiseks tembeldata. (Vahelhüüe.) Niisuguseid lai võimalusi omavalitsustele Antsla armul ma lubada ei saa ja selle tõttu ei poolda parandust, mis rkl. Voiman ette pani. Peale Antsla ei ole teised linna- ja aleviomavalitsused keegi hirmul.

J. Voiman (stp): Härra põllutööminister ei usu, et olemas sarnaseid inimesi, kes kord on omale eluasemeks saanud maa, sinna maja peale ehitanud... (Põllutööminister O. Köster: Ja et nad kergesti sealt ära lähevad.) ...ja kergesti sealt ära lähevad. Selle peale tähendan Teile, härra põllutööminister, ja võin täpselt öelda, et Antsla alevis on sarnaseid juhte ette tulnud, nimelt nende majadega, mis on ehitatud riikliku ehituselaenu abil. (Põllutööminister O. Köster: Ega meie Antsla jaoks seadust ei tee.) Härra põllutööminister, mina räägin neist juhtudest, mis mina tean. Kuidas lugu teistes omavalitsustes on, sellest ma praegu ei kõnele, kuid usun, et ka seal riikliku ehituselaenu abil ehitatud majadega samane lugu on. Seal muidugi, kus korterikriis, seda ei ole karta. Alevites, kus korterikriisi ei ole, on seda karta ja on praegugi juba juhte, et ehituselaenuga

ehitatud maju alev on pidanud ära ostma. Peale selle on majaomanikke, kes ootavad, et keegi nende maja ära ostaks. Praegu aga ei leidu inimest, kes ostaks, sest seda hinda, mis maja peale kulutati, keegi ei maksa. Ka turuhind on allapoole langemas sellepärast, et korterikriisi ei ole. Pealegi on ehitatud suuri maju, mitte üksi enese elamise jaoks, vaid korterite väljaüürimise otstarbel, kuna aga üürnikke leida ei ole, ja sellepärast ootavad majaomanikud juhtu, et keegi ometi maja ära ostaks. (Põllutööminister O. Köster: Härra Voiman, kui pooled kokku ei lepi, määrab kohus kindla hinna.) Jah, see on ju väga hea, kohus määrab hinna, mis maja ehitamiseks läks. Kui tuleks näiteks alevivalitsusel korraga 2—3 miljonit välja maksta, ma tahaksin teada, kust võtab alevivalitsus selle raha. Ma ei usu, et kohus sarnase hinna määraks, et jumalamuidu maja alevile läheks.

Härra põllutööminister, Teiekaitsete üksikute inimeste huve ja ei pane täheleegi, mis sugusesse seisukorda alevid satuvad. Need seitse allakirjutanud inimest ja tuletõrje seltsi juhatus ning tarvitajate ühisuse juhatus... (Vahelhüüe põllutööminister O. Kösteri poolt.) ...nende organisatsioonide eesotsas seisavad samad inimesed. Ma tahaksin küsida, härra põllutööminister, kui Teil tuleks oma ametkonnas sarnane olukord, et sõlmitse ühe isikuga rendilepingu aasta peale, järgmisel aastal aga see inimene rendilepingut edasi ei sõlmi, mis Teie teeksite? (J. Mürk, mo: Teie nõuate liiga kõrge maahinna.) Härra Mürk, kannatage, ma seletan Teile. Mis Teie teeksite, härra põllutööminister? Loomulikult pööraksite kohtu poole ja tõstaksite rentniku välja. Samasugune olukord on Antsla alevi majaomanikkudega, kelle allkirjad Teil seal olemas, neil ei ole mingisugust rendilepingut olemas. (Vahelhüüe.) 35.000 vakamaa eest ei ole ühegi käest nõutud. (Vahelhüüe V. Maakeri, as poolt.) Härra Maaker, Teie ei tea sellest asjast midagi ja sellepärast ei pruugi rääkida. Kui maakomisjonis see kiri ministri poolt ette loeti, mispärast ei loetud siis Antsla alevivalitsuse kirja? (M. Laarman, põl: Härra Voiman, Teie ajate koalitsiooni lõhki!) Sarnast koalitsiooni ei ole ka tarvis.

Aruandja V. Vessart (lõpusõna): See küsimus oli maakomisjonis arutamisel. Seal leiti, et ei ole mingit hädaohtu karta selles mõttes, nagu härra Voiman kardab, et maakasutaja võib oma maja linna- või alevivalitsusele peale sundida, et linnad või alevid oleksid kohustatud neid ära ostma. Paragrahvis

on öeldud — hind määratakse kohtu korras, ja komisjonis juhiti sellele tähelepanu, et kohtu korras määratud hind võib niisugune olla, mis vastab lihtsalt kütteaine hinnale. Nii on siis sellelt seisukohalt omavalitsuse huvid täiesti kaitstud. Kui sellest paragrahvist need laused välja jätta, siis võib tõesti ette tulla, et alevi- ja linnavalitsus hakkab sarnaseid rakemaid tingimusi maade väljaandmisel tegema, et maid ei võetaks, kui alevi- või linnavolikogu leiab tarvilikuks maid pikema aja peale oma käes pidada, ja millega majaomanikkude huvid kaitstud ei ole. Sellepärast maakomisjoni nimel selle ettepanekuga ühineda ei saa ja teen ettepaneku, paragrahv vastu võtta.

Juhataja K. Einbund: Asun rkl. Voimani ettepaneku hääletamisele — § 9 anda omavalitsuse komisjoni. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Asun rkl. Voimani teise ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud. (J. Voiman, stp: Põllutööminister tuleb varsti uue seaduseelnõuga!)

Asun § 9. hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 9 vastu võetud.

7. Eesti kultuurkapitali muutmise seadus — II lugemisel.

Hariduskomisjoni aruandja L. Raudkepp: Vastu on võetud Eesti kultuurkapitali muutmise seaduse pealkiri. § 14 anti kaalumiseks hariduskomisjoni. Hariduskomisjon arvestas neid mõtteavaldusi, mis siin väljendati üksikute Riigikogu liikmete poolt. Kokku võttes oleksid need mõtted kahesugused: ühelt poolt, et kultuuritegelaste arvu suurendataks ja sellele vastavalt vähendataks valitsuse liikmete arvu. Teine ettepanek komisjonis oli, et ikkagi võimaldada sihtkapitali esindajatel olla ka kultuurkapitali nõukogu liikmeteks.

Mis puutub neisse ettepanekutesse, neid oli kaks, siis oli võrdlemisi kõige vastuvõetavam see ettepanek, mis esitati rahvaerakonna esindaja poolt, kuigi see ettepanek ei läinud puhtal kujul läbi, vaid ta kõrvale asus variant. Härra Vestholmi poolt tehti ettepanek, et kultuurkapitali juhatajaks-liikmeks oleks haridusminister ning kolme kultuuritegelase asemel oleks viis kultuuritegelast. See ettepanek ei läinud läbi ilma variandita ja nii kujunes teine variant järgmiselt, et kultuurkapitali nõukogus on kaks ministrit, nende hulgas

haridusminister esimehena ja teine minister liikmena, ning kultuuritegelaste arv oleks 4.

Valitsuse ja ka komisjoni endine ettepanek, et kultuurkapitali nõukogu liikmed ei või olla sihtkapitali valitsuse liikmed, ei jäänud püsima. Leiti teatud kompromiss selles mõttes ja see osa kustutati komisjoni endisest ettepanekust. Leiti, et see lause piirab Vabariigi Valitsuse vabadust ja kultuuritegelaste valikut. Ikkagi on võimalus olemas, et sihtkapitali tegelaste hulgas on tuntud kultuuritegelasi. Teatud mõttes võiks vast see kompromiss-ettepanek, mis läbi läks, rahuldada ka neid, kes huvitunud sellest, et sihtkapitali esindajad võiksid tegelikult osa võtta kultuurkapitali nõukogu tegevusest.

Samuti oli vajadus avalikuks tulnud ära määrata, kui kaua aja peale määrata kultuuritegelasi.

Kõik need muudatused on esitatud Riigikogule, ja ma teen ettepaneku, § 14 vastu võtta sel kujul, nagu ta esitatud hariduskomisjoni poolt Riigikogule, Riigikogul jääb otsustada, missugune variant on tal vastuvõetavam:

(Loeb):

„Riigikogu poolt 5. veebruaril 1925. a. vastuvõetud Eesti kultuurkapitali seaduse („R. T.“ nr. 27/28 — 1925. a.) §§ 14., 15. ja 16. muudetakse ja pannakse maksma järgmises redaktsioonis:

§ 14. Kultuurkapitali üldiseks valitsemiseks asutatakse kultuurkapitali nõukogu, mille moodustavad: haridusminister — esimehena (selle juurde variant: „ja liikmena 1 minister või tema asemik Vabariigi Valitsuse määramisel“), 4 Riigikogu liiget Riigikogu valimisel ja 4 tuntud kultuuritegelast Vabariigi Valitsuse nimetusel. Kultuuritegelased nimetatakse 3 aasta peale.

Seleruste andmiseks võib kultuurkapitali nõukogu kutsuda oma koosolekule sihtkapitalide esindajaid; samuti võib üksikute küsimuste selgitamiseks moodustada erikomisjone nii oma liikmete hulgast kui ka väljaspool nõukogu seisvaist asjatundjaist isikuist.

Kultuurkapitali nõukogu töötab Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatud kodukorra alusel.“

J. Voiman (stp): Neilsamadel motiividel, mis avaldatud juba ühel eelmisel Riigikogu koosolekul, kus käesolev seaduseelnõu arutamisel oli, teen ettepaneku, võtta § 14 järgmiselt: „Kultuurkapitali üldiseks valitsemiseks asutatakse kultuurkapitali nõukogu, mis koosneb haridusministri või tema esindaja juhatusel järgmistest liikmetest: 4 Riigikogu liikmest Riigikogu valimisel, iga sihtkapitali valitsuse juhatusel poolt 1 esindaja ja 3 tuntud kultuuri-

tegelast Vabariigi Valitsuse nimetusel. Kultuurkapitali nõukogu võib üksikute küsimuste selgitamiseks erikomisjone moodustada nii oma liikmete hulgast, kui ka väljaspool nõukogu seisvaist eriteadlastest ja asjatundjaist isikuist.“ Vahe seisab selles, et selle parandus-ettepanekuga, nagu ma praegu ette kandsin, võimaldatakse iga sihtkapitali valitsuse juhatusel poolt ühe esindaja kultuurkapitali nõukogust osavõtmine. Minu arvates on see ebaloomulik, kui just sihtkapitali valitsuse esindajad, kes kõige kompetentsemad kultuurkapitali jagamises, kultuurkapitali nõukogust eemal oleksid, ja sellepärast teen vastava ettepaneku.

Aruandja **L. Raudkepp** (lõpusõna): Rkl. Voiman nimetas, et ikkagi tuleks võimaldada, et sihtkapitali esindaja võiks osa võtta täieõigusliku liikmena kultuurkapitali nõukogu tegevusest. See on aga komisjoni ettepanekus võimaldatud, kui öeldakse „ja 4 tuntud kultuuritegelast“, siis küll tingimata oleks nerde hulgas keegi sihtkapitali esindaja. (O. Gustavson, stp: Härra Raudkepp, kust Teie seda teate?) Ma tean seda sellest, kuna üsna loomulik on, et sihtkapitali esindajaks valitakse kõige tuntumad kultuuritegelased, ja Vabariigi Valitsus arvestades seadusega, määrab kõige tuntumaid kultuuritegelasi... (O. Gustavson, stp: Härra Raudkepp, kui pandaks Teid järsku, missugust sihtkapitali Teie siis esitaksite?) Ma teen ettepaneku, ikkagi vastu võtta komisjoni poolt esitatud § 14, ära otsustades variante.

Juhataja **K. Einbund**: Hääletamisele tuleb rkl. Voimani ettepanek. (Hääletatakse). Poolt on 23, vastu 42 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb § 14. variant: „ja liikmena 1 minister või tema asemik Vabariigi Valitsuse määramisel“.

Selle järgi kõlaks § 14. osa nii: „haridusminister — esimehena ja liikmena 1 minister või tema asemik Vabariigi Valitsuse määramisel, 4 Riigikogu liiget“ j.n.e. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on variant tagasi lükatud. (Hüüded: Mis see oli nüüd? Palume lugeda!) (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on variant tagasi lükatud. (J. Voiman, stp: Muutlikud seisukohad! Hüüded: Ära lugeda!) (Hääletatakse.) Poolt on antud 41, vastu 30 häält, seega on variant vastu võetud.

Hääletamisele tuleb sissejuhatus ja § 14 ühes vastuvõetud variandiga. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on sissejuhatus ja § 14 vastu võetud.

§ 15 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

§ 15. Kõik sihtkapitalid esitavad oma eelarved ühes tarvilikkude seletustega ja põhjendustega kultuurkapitali nõukogule, kes eelarved ja nende puhul avaldatud protestid läbi vaatab, selgitab toetussummade vajalikkust, teeb neis omalt poolt tarvilikud parandused ja muudatused ja esitab eelarve Vabariigi Valitsusele kinnitamiseks.

Aruandja **L. Raudkepp** (loeb):

§ 16. Kultuurkapitali sissetulekust läheb 50% sihtkapitalide kasuks, kuna 50% Vabariigi Valitsuse käsutusse jääb, mida ta tarvitab ära kuulates kultuurkapitali nõukogu ettepanekuid ja sooviavaldusi.

Esimene osa tarvitatakse sihtkapitalide kitsamate ja otsekoheste erialade toetamiseks, teine osa — selle seaduse § 1. ettenähtud üldkultuuriliste ülesannete täitmiseks, eeskätt aga selle paragrahvi p. a ja b. nimetatud ülesanneteks ja teaduslikeks uurimisteks kõigil meie maal ja rahvast puutuvatel aladel.

Viimasest osast tasutakse ka kultuurkapitali asjaajamise ja valitsemise üldkulud.

H. Martinson (tp): Et § 14. juba kultuurkapitali nõukogu koosseisu kindlaks määrab, ilma et seal sihtkapitali esindajaid oleks, siis oleks päris loomulik, et nõukogu ise kogu kapitali üle valitseb, ilma et sellest üks osa valitsuse käsutusse jääks, sellepärast teen ettepaneku, „Eesti kultuurkapitali seaduse § 16. kustutada“. Kui see läbi ei peaks minema, siis — „Eesti kultuurkapitali seaduse muutmise seaduse § 16. kustutada.“

J. Voiman (stp): Käesoleva paragrahvi järgi suurendatakse kultuurkapitali Vabariigi Valitsusele kuuluvat osa. Nimelt läks kultuurkapitali tuludest enne 80% sihtkapitali kasuks, kuna 20% jäi Vabariigi Valitsuse käsutada. Hariduskomisjonis, kus küsimus valitsuse esindajale ette seati, ei suutnud tema rahuldavalt seletada, miks valitsus tahab oma osa suurendada, ja tõepoolest ei ole selleks mingit tarvidust. Sellepärast oleks täiesti loomulik, et mitte 50% kultuurkapitali sissetulekust ei läheks Vabariigi Valitsusele, vaid et jääks ta endise olukorra juurde, nagu praegu on. Ja sellest seisukohast välja minnes teen ma ettepaneku, § 16. esimene lõige võtta järgmiselt: „Kultuurkapitali tuludest läheb 80% sihtkapitalide kasuks, kuna 20% jääb Vabariigi Valitsuse käsutusse, mida ta tarvitab kultuurkapitali nõukogu ettepanekute ja sooviavalduste kohaselt.“ Teine ja kolmas lõige jääksid endiseks.

V. Grigorjev (vn): Господа народные депутаты! Граждане русского национального меньшинства ожидают от вас равного и справедливого к ним отношения. Они желают, чтобы при распределении культурного капитала та часть, которая падает на их долю по численности, была передана в их распоряжение.

Такое желание основано на справедливости и по смыслу основного закона.

Ведь культурный капитал накапливается ежегодно из разного рода сборов, падающих одинаково ровно на всех граждан. В основном же законе предусмотрено культурная автономия для некоторых национальных меньшинств сообразно их численности.

Этим самым подчеркнуто, что культура и некоторая часть искусства имеют свои национальные особенности.

Вот именно на чем и основано желание граждан русской национальности иметь часть культурного капитала в своем распоряжении.

Господа народные представители, мой долг высказать здесь вам, что сейчас удобный момент переитти от красивых слов к делу. Мы слышали, что русские, особенно на окраинах, по культуре отстали и им надо помочь в этом отношении, как то подтянуть. Но все эти только слова. Но теперь есть удобный момент переитти от слов к делу и поддержать эти окраины, дать им вполне законную справедливую часть культурного капитала,

Всякого рода мотивированные отговорки на этой почве есть прямое нежелание быть справедливым, это для нас ясно. На успех своего пожелания я, конечно, не рассчитываю. В таком случае повторяю, переидите от слов к делу и укажите те пути и источники, из которых можно было бы получить средства для поднятия и поддержания своей национальной культуры, как сказано в нашем основном законе.

Что касается пограничного культурного капитала, на который господин министр ссылается, то с этим капиталом дела были до сего времени неважны. Он куда-то уплывал, на долю русских культурных организаций оставалось немного. Будем надеяться, что после того как государственным собранием было обращено внимание на порядок распределения названного капитала, вопрос этот упрядочится и русские всетаки что-то получат, а до сего времени русское национальное меньшинство было очень и очень обде-

лено. Мы охотно голосовали за новый порядок в надежде, что новое правительство больше уделит внимания и для окрайны, имея в своем распоряжении часть культурного капитала. Ведь стыдно сказать, когда распределяли этот 40-миллионный капитал и когда русские обратились с просьбою, дать им тоже часть, то дали только 50.000 марок из 40 миллионов, несмотря на то, что русского населения 8%. Разве это справедливо? Я высказываю пожелание, что новое правительство обратит на это внимание.

M. Laarman (põl): Härra Martinson tegi ettepaneku, kustutada § 16. Oleks väga hea kui rühmad omavahel enne läbi räägiksid, missuguseid ettepanekuid nad teevad. Kahjuks ei ole aga härra Martinsoni rühm enne läbi rääkinud, missuguseid ettepanekuid ja kuidas neid teha. Seal näib olevat mees mehe vastu ja mees iseene vastu ka. Härra Martinson tegi eelmisel lugemisel käesoleva paragrahvi kohta hoopis teise ettepaneku, ja tema rühmakaaslasel härra Sprengil oli selles asjas jälle teine seisukoht. Oleks õige kena, kui rühma liikmed enne läbi räägiksid, et siis saaks juba hariduskomisjonis ettepanekud läbi kaaluda ja enam-vähem läbi sõeluda. Siin tulevad muidu igasugused üllatused ette, kui täiesti uute ettepanekutega välja tullakse. (L. Johanson, stp: Ega see keelatud ei ole!) Ei ole küll keelatud, aga oleks siiski soovitatav, kui ettepanekud juba komisjonis tehakse. Pealegi oli härra Spreng hoopis vastupidisel arvamusel ja leidis, et haridusminister ja rahaminister peaksid jääma nõukogu liikmeteks, muidu ei ole teatavat ühendust valitsusel kultuurkapitali valitsusega. Minu arvates on hariduskomisjoni enamuse arvamine täiesti põhjendatud, et 50% sihtkapitalist peaks jääma valitsuse käsutusse. Seal põhjendati seda pikemalt, kuidas selle kapitali kasutamisel valitsusel teatavad võimalused peavad olema, et seda otstarbekohaselt saaks välja anda. Selles mõttes minu arvates on hariduskomisjoni ettepanek igapidi põhjendatud.

Lõpuks tahaksin tähendada, et vähemusrahvuste soov on täidetud ja et neile enam kui teistele on vastu tulnud. Nimelt on seaduses ette nähtud, et üks kultuurkapitali nõukogu liikmetest peaks olema vähemusrahvuste esindaja. (Vahelhüüe: Halb kava!) Ma ei tea, kas see halb või hea on, aga neile on siiski vastu tulnud ja kultuurkapitali jagamise juures neile võimalus antud oma soove avaldada.

Aruandja **L. Raudkepp** (lõpusõna): Mis puutub rkl. Martinsoni ettepanekusse,

siis viiks see meid äärmusesse ja tekitaks umbusaldust kultuuritegelaste keskel kultuurnõukogu vastu. Niisuguse äärmise ettepanekuga ei saa nõus olla. (A. Anderkopp, tõe: Mispärast mitte?) Mis puutub rkl. Voimani ettepanekusse, siis ei võiks jääda endise jagamise juurde — 20% valitsuse käsutusse ja 80% kultuurnõukogule — sellepärast, et see vahetõttu just oligi üheks põhjuseks, mispärast esitati kultuurkapitali muutmise seadus, ja hariduskomisjon leidis, et muutmise nii, nagu ette pandud Riigikogule, on otstarbekohane. Mis puutub rkl. Grigorjevi ettepanekusse, siis arutati seda komisjonis, vähemalt põhimõttelikult, ja komisjon leidis, et tuleb vastu tulla vähemusrahvuslastele, ja sellepärast oli komisjoni otsus sarnane, et tuleks seaduse seletuskirja võtta märkus, et üks neljast Riigikogu liikmest kultuurkapitali nõukogust olgu vähemusrahvuste esindaja. Kaugemale minna ei soovitatud, kuna niikuinii vähemusrahvuslastel on kultuuriautonoomia ja piirimaade kultuurkapital. Sellepärast teen ettepaneku, § 16 vastu võtta sel kujul, nagu komisjoni poolt esitatud.

Juhataja **K. Einbund**: Rkl. Martinsoni ettepaneku esimene osa ei saa hääletamisele tulla sellepärast, et sellel ettepanekul ei ole näidatud kohta, kuhu ta käesolevas eelnõus peaks kuuluma. Rkl. Martinsoni ettepaneku teine osa — kustutada Eesti kultuurkapitali seaduse muutmise seaduse § 16 — ei tule eitava ettepanekuna iseseisvalt hääletamisele, vaid Riigikogu liikmed teevad järeldused käesoleva paragrahvi hääletamisel.

Rkl. Martinson kustutas oma ettepaneku esimese osa.

Asun rkl. Voimani ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Panen § 16. hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 16 vastu võetud.

J. Voiman (stp): Pean kahetsema, et tänasel koosolekul ei viibi härra haridusminister. Kahetsen sellepärast, et seaduse teostamise juures tekivad teatud raskused. Selle peale juhiti tähelepanu üksmeelselt juba hariduskomisjonis. Ma rõhutan „üksmeelselt“ just sellepärast, et parempoolsed kunagi ei arva heaks tähelepanu pöörata ettepanekutele, mis tulevad pahemalt poolt. Kuid nii ei saa asja lahendada, vaid asja peaks katsuma nõnda lahendada, kuidas otstarbekohasem on. Teatavasti seatakse kultuurkapitali eelarve kokku

esimeseks aprilliks ja see kestab järgmise aasta aprillikuuni. Kuidas saaks siin jaotuse läbi viia, kas endise vana või praegu käsiloleva seaduse järgi. Minu arvates siin kahte arvamist ei saa olla. Kui seadus on vastu võetud ja kümme päeva Riigi Teatajas avaldamisest möödunud, siis on ta maksev ja tuleb selle järgi käia. Praegu on kultuurkapitali nõukogu eelarve vastu võtmata. Varsti kutsutakse nõukogu kokku, see on 8. skp., ja sel ajal, kui kultuurkapitali nõukogu koos on, ei ole käesolev seadus veel maksev. Isegi sel juhtumisel, kui kultuurkapitali nõukogu koosolek järgmisel nädalal on, ei saa käesolev seadus maksev olla, sest kui seadus Riigikogus vastu võetakse, siis läheb ta redaktsiooni komisjoni ja see esitab varemalt tulevaks reedeks oma ettepaneku, kuid siis läheb veel mõni päev kantseleitöök, enne kui seadus Riigi Teatajasse avaldamiseks saadetakse. Ka seal võivad takistused tulla, sest Riigi Teatajat ei trükita ühe seaduse pärast, vaid Riigi Teataja trükkimiseks kogutakse rohkem materjali. Ja nii näeme, et tihti peale läheb terve kuu mööda, enne kui seadus Riigi Teatajas avaldatakse. Ma tean isegi juhtumise, kus Riigikogu juhatus astus samme, et kiirendada seaduse avaldamist Riigi Teatajas, kuid see jäi tehnilistel põhjustel tagajärjetuks. Nii saab käesolev seadus vaevalt enne jõuluid maksma hakata. Tekib küsimus, kumma seaduse järgi peab nõukogu käima. (K. Päts, põl: Niisugust asja ärge rääkige.) Teie kui jurist peaksite samal arvamisel olema. (K. Päts, põl: Nõukogu käib seaduse järgi, mis maksev, aga mitte niisuguse järgi, mis veel ei maksa.) Tähendab — käib vana seaduse järgi. Kuid pärast jõulut on uus seadus maksev, aga summad on vana seaduse järgi jaotatud, sellepärast peaks siin nõukogu uuesti kokku tulema ja asja uuesti otsustama, sest siin ei ole mitte ükski nõukogu koosolekust jutt, vaid siin on ka jutt kapitali jaotamisest. Siis peab nõukogu tingimata uuesti kokku tulema ja eelarve vastavalt uuele seadusele ümber korraldama sellepärast, et Vabariigi Valitsus ei saa enam anda 80% kultuurkapitali käsutusse, vaid ainult 50%. (Vahelhüüe K. Pätsi, põl poolt.) Olge nii hea, härra Päts, ja öelge, kas saab Vabariigi Valitsus rohkem välja anda kultuurkapitali jaoks kui 50%? Minu arvates ei saa ta seda teha, ja kui ta seda teeb, siis on see seadusevastane ja tekitab raskusi.

Kui seadus harilikus korras maksma hakkab, see on kümme päeva pärast avaldamist Riigi Teatajas, siis tekivad mitmesugused raskused, ja loomulik oleks, kui seadus hakkaks

maksma 1. aprillist 1928. a. Ma tean vastava ettepaneku, nimelt võtta seadusele juurde puht tehnilistel põhjustel teine osa: „Käesolev seadus hakkab maksma 1. aprillist 1928. aastast.“

Teie, parempoolsed, võite selle ettepaneku vastu hääletada, nagu teie seda harilikult teete, aga see ei ole õiglane ja näitab seda, et teie ei otsusta asja otstarbekohasuse seisukohast välja minnes, vaid vaadates selle peale, kelle poolt ettepanek tehakse. (J. Soots, põl: Paremtehke ettepanek, et seadus hakkaks maksma vastuvõtmisega.)

Aruandja L. Raudkepp (lõpusõna): See küsimus oli, kuigi mitte sel kujul, arutusel alguses komisjonis. Seal tekkis küsimus, kas oleks otstarbekohane võtta seadusele juurde uus paragrahv või teine osa, et „seadus hakkab maksma ta vastuvõtmisega“. Komisjoni koosolekul viibis ka haridusministeeriumi esindaja, kelle poolt arvati, et kui seadus hakkaks maksma harilikus korras, siis ei teeks see raskusi ja üleminek oleks automaatne. (A. Anderkopp, tõer: Automaatne ta ei saa olla.) Sellepärast ei või ma selle teise osa vastuvõtmise poolt olla.

J. Voiman (stp) (fakt. märk.): Pean faktilise märkusena tähendama, et hariduskomisjon puht vormaalselt seisukohalt ei saanud seda küsimust arutada sellepärast, et Riigikogu poolt anti komisjoni tagasi ainult § 14, rohkem ei antud. Sellepärast ei saanud puht vormaalselt seda küsimust arutada, vaid räägiti niimoodi, et vast haridusministeerium seda teeb. Kahjuks ei ole haridusministrit täna siin, tema oleks vast minu ettepanekut ehk toetanud. Sellepärast lubasin mina sarnasel juhul, kui haridusminister seda ettepanekut ei tee, vastava ettepaneku teha.

Juhataja K. Einbund: (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 25 häält, vastu 34 — seega ettepanek tagasi lükatud.

8. Riigi põlevkivitööstuse komisjoni aruandja K. põhimäärus — Tonkman.
II lugemisel. Seaduseelnõu pealkiri ja §§ 1—3 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Riigi põlevkivitööstuse põhimäärus.

- Riigi põlevkivitööstuse eesmärk ja õigused.
 - Riigi põlevkivitööstuse ülesandeks on põlevkivilademetete igakülgne kasutamine.
 - Riigi põlevkivitööstus võib avada põlevkivi saamiseks kaevandusi, korraldada põlev-

kivi müügilesaatmist toorel ja ümbertöötatud kujul, asutada õli destilleerimise ja fraktsioneerimise vabrikuid ja võtta ette kõiki talitusi, mis põlevkivi ja tema saaduste kasutamiseks tarvilikud.

Riigi põlevkivitööstusele tarvilikud maad alatakse temale Vabariigi Valitsuse sellekohastel korraldustel.

§ 3. Riigi põlevkivitööstusel on juriidilise isiku õigused ja tema vastutab oma kohustuste ja kahjude eest oma varandustega. Tema valitsemine, asjaajamine ja kontroll ei käi riigiasutuste kohta maksvate seaduste alla, vaid sünnib käesoleva põhimääruse alusel.

Riigi põlevkivitööstusel on oma pitser riigi vapiga ja pealkirjaga „Riigi põlevkivitööstus.“

Aruandja **K. Tonkman** (loeb):

§ 4. Riigi ja kogukondlikkude maksude, samuti tehnilise järevalve ja töökaitse suhtes allub riigi põlevkivitööstus eraettevõtete kohta maksvatele seadustele ja määrustele.

Eraisikute kirjavahetus riigi põlevkivitööstusega on tempelmaksust vaba.

L. Johanson (stp): Ma teen ettepaneku, võtta § 4. juurde teine lõige: „Riigi põlevkivitööstuse töolistel on pensioni ja toetuse õigus riigiasutustes ja -ettevõtetes töötavate töolistel pensioniseaduse“ alusel („R. T.“ nr. 23 — 1926. a. sead. nr. 20).“

Kolmandas osas, kus kõneldakse riigi põlevkivitööstuse juhtimisest, on § 12. riigi põlevkivitööstuse ametnikkudele antud pensioniõigus. Pensioniõigus on suuremalt jaolt teistel riigi tööstusettevõtetel ja ei ole mingit põhjust riigi põlevkivitööstuse töölisi vanaduses ja töövõimetuses pensionist ilma jätta. Esimesel lugemisel olen selle juures pikemalt peatunud.

Kaubandus-tööstusminister **K. Korneel**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Vaidlen sellele ettepanekule vastu samal põhjusel, mis ma esimesel lugemisel ette kandsin. Sellega pannakse riigi põlevkivitööstusele suuremad koormatused peale kui eraettevõtetele. Kuna aga oleme otsustanud maksustamise suhtes riigi põlevkivitööstuse seada eraettevõtetega ühesugusesse seisukorda, siis ei ole sarnase lisakoormatuse pealepanemine riigi põlevkivitööstusele soovitav. Eraalgatusel on tööstus oma tööliste sotsiaalse kindlustuse peale mõelnud, teatud summad määranud ja korraldused loonud. Sel teel on mõeldav seda asja edasi arendada, kuid ettepannud kujul ei ole see vastuvõetav.

L. Johanson (stp): Härra kaubandus-tööstusminister ütleb, et selle seadusega panna suuremad koormatused riigi põlevkivitööstuse peale, kui on eraettevõtetel. Need koormatused on olemas teistel riigi ettevõtetel, võtame näiteks sadamatehased ja raudteehased, — ka nemad peavad võistlema eraettevõtetega — seal on võimalikuks peetud töolistele pensioniõigus anda.

Teise vastuväitena tõi härra kaubandus-tööstusminister ette asjaolu, et põlevkivitööstuse juhatus omal algatusel olevat asutanud mingisuguse pensionikassa. Muidugi, see kassa kannab heategevuse ilmet, ja ei ole ühelgi töölisel õigust sealt abi saada, vaid õigus on tal ainult abi paluda, ja kui kassavalitsus jätab mõne töölise pensionist ilma, kuigi selle järele suur tarvidus oleks, siis ei ole sel töölisel võimalust kuidagi viisi oma õigust kaitsta. Nii et sarnane heategev kassa ei asenda töolistel pensioniõigust. Kui aga see kassa olemas, kui maksetakse mingisugused summad, siis juba see vähendab seda koormatust, mida siin tahtakse peale panna.

Siis peab ka seda silmas pidama, et põlevkivitööstus oma iseloomu poolest sarnane on, kus soovitav on, et töölised kauemat aega püsivad, teatava vilumuse omandavad, ja üks neist seadustest, mis nüüd töolistel seisukorda seal aitaks niivõrt parandada, et nad pikemat aega töötada võiksid, on ka pensioniseadus.

Olgu tähendatud, et ei saa alati kõneleda riigi ettevõtetes sotsiaalolukorra parandamisel ja nende ettevõtete töolistel seisukorra kindlustamisel võistlusest eraettevõtetega. Riigi ettevõtetes tuleb käia nende põhimõtete järgi, mille järgi on käinud teised riigid, ka monarhistlikud, juba aastakümneid, kus nad on püüdnud töolistel sotsiaalset seisukorda riigi ettevõtetes parandada enam kui eraettevõtetel, muidugi selle eeldusega, et eraettevõtetel järele tuleksid. Aga siin järele lonkida eraettevõtetel, — see käib risti vastu neile põhimõtetele, mida teised riigid seni on tunnustanud.

Aruandja **K. Tonkman** (lõpusõna): Austatud Riigikogu liikmed! Rkl. Johanson ettepanek oli arutamisel rahaasjanduse komisjonis. Rahaasjanduse komisjon peatus selle küsimuse juures kaunis pikalt, kui ma ei eksi, peeti selleks paar koosolekut. Kõiki asjaolusid arvesse võttes, eriti neid motive, mis ette kandis kaubandus-tööstusminister, ei ole tarvilik härra Johanson ettepanekut vastu võtta. Tööstuse juhataja seletas, et on juba pensionikassa olemas, millest vajadusi rahuldada saab. Põlevkivitööstuses on enamasti jooksvad töölised, kus ühed tulevad, teised lähevad, kust nad lühikese sealolemise järele lahkuvad, aga

võib olla sel ajal seal on, mil ta pensioni alla hakkab kuuluma, ja siis peaks riigi põlevkivitööstus kõiki neid töölisi, kes alaliselt ei ole tööl olnud, pensioniga varustama hakkama. (L. Johanson, stp: Enne kui tööline põlevkivitööstusesse võetakse, vaadatakse ta arstlikult läbi.) Härra Johanson, Teie teate väga hästi, et nad ka praegu pensioni saavad, kuid teistsugustel alustel. Neid asjaolusid arvesse võttes lükkas rahaasjanduse komisjon rkl. Johanson'i ettepaneku tagasi, ja praegusel korral ei ole uusi asjaolusid ette toodud, mis rahaasjanduse komisjoni seisukohta muutma peaksid, sellepärast ei saa rkl. Johanson'i ettepaneku poolt olla.

Juhataja K. Einbund: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Johanson'i ettepanek tagasi lükatud.

Asun § 4. hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 4 vastu võetud.

§§ 5 ja 6 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

§ 5. Riigi põlevkivitööstus nõuab ja kostab kohtu ees varanduslikkudes asjades määruste põhjal, mis on ette nähtud tsiviil kohtupidamise seaduse §§ 1282 — 1296, kusjuures sarnaste asjade kohta on maksev ka tsiviil kohtupidamise seaduse § 1289-a märkus.

Hangete ja töövõtete suhtes, mis riigi põlevkivitööstus täidab riigiasutustele, allub tema riigi hangete ja töövõtete seaduse eeskirjadele.

II. Riigi põlevkivitööstuse kapitalid.

§ 6. Riigi põlevkivitööstusel on järgmised kapitalid: a) põhikapital, b) tagavarakapital ja c) ettevõtte laiendamise kapital.

Aruandja K. Tonkman (loeb):

§ 7. Riigi põlevkivitööstuse põhikapitaliks on kolm miljonit viissada tuhat krooni ja see loetakse riigikassa protsendita laenuks.

M. Martinson (põl): Ma teen ettepaneku, käesolevast paragrahvist välja jätta ainult kaks sõna „viissada tuhat“ seega jääks järele põhikapitaliks 3 miljonit krooni.

Komisjonis sai väga selgeks, et tööstusele sarnasest põhikapitalist vähe ei ole. Ka tööstuse juhataja, kes komisjoni koosolekust osa võttis, ei vaielnud selle vastu, et vähema põhikapitaliga välja tuleks, kui 3 miljonit 500.000 krooni. Kui raskused peaksid tekima, siis on tööstusel võimalik oma saadusi pantida, nagu seda teisedki tööstused sunni-

tud tegema. Komisjonis jõuti sellele selgusele, et põhikapitali vähendamine põlevkivitööstusele raskusi ei too. Riigil on niikuinii väljaminekuid palju ja paljudel kordadel ei saada rahapuuduse tõttu ühel või teisel alal midagi ette võtta. Sellelt seisukohalt välja minnes on võimalik leppida 3 miljoni krooni põhikapitaliga.

Kaubandus-tööstusminister K. Kornel: Lugupeetud rkl. Martinsoni ettepanekuga ei saa kuidagi nõus olla. Peale selle ei ole ta informatsioon täpne. Riigi põlevkivitööstuse juhataja oli vähema põhikapitali suurendamisega nõus ainult sellel eeldusel, kui oleksite andnud tööstusele tööstuse varanduste pantimise õiguse. Tööstusele varanduste pantimise õigust aga antud ei ole.

Kui tööstus vähema põhikapitaliga peaks edasi töötama, siis satuks rahareformi läbiviimisega võimatusse seisukorda ja ei saaks enam ühtki päeva edasi tegutseda. Ei suurenda teie põhikapitali praeguste määrustega, siis peate seda pärast eriseadusega tegema. Kui teie põhikapitali ei suurenda, peate varanduste pantimist lubama. Ühe neist kahest võimalusest peate teie kapitali suurendamiseks andma.

Eelmisel koosolekul seletasin ma, miks see tarvilik on. Põlevkivitööstusel ei ole tegevusekapitali olemas, sest ta on kogu oma põhikapitali sisse ehitanud ja isegi 50 miljonit võrrast raha. Ainult vekslite seljas ratsutamise teel on seni edasi saadud. Eesti panga krediit on tööstusele alati lahti olnud. Rahareformi läbiviimise järele on suurem osa sellest krediidist kinni. Pikalaenu pangast palju abi loota ei ole, ja siis tekib põlevkivitööstuses hädaohtlik seisak.

Ma vaidlen selle paranduse vastu ja ütlen, et ma ei saa vastutust kanda riikliku põlevkivitööstuse edasiarenemise eest, kui parandus ka vastu peaks võetama. Põlevkivitööstusel on aga meie rahvamajanduses tähtis osa ja temaga ei tohi nii mängida.

L. Johanson (stp): On näidatud hoolimatust meie tööstusalade edendamise vastu ka teistel aladel ja sellepärast ei ole ime, kui tullakse paremalt poolt ettepanekuga, mille siht on kunstlikult surmata seda tööstusettevõtet, mille kohta meil on kõneldud, et ta peaks arenema. Olgu sotsiaalsed tingimused põlevkivitööstuses missugused tahes, olgu tööliste seisukord kui raske, kuid riigil on siin tegemist tööstusettevõttega, alaga, mis tuleb välja arendada. Kui nüüd temale tarvilikku kapitali ei anta, on tagajärg see, et ta peab hakkama kokku tõmbuma. Milleks lisakapital läheb,

mis juurde nõutakse? Muuhulgas on seda tarvis ehituste peale, mida seal sedavõrt olemas ei ole, et tööstus võiks vastava edukusega töötada. Peale selle on see ettepanek Vabariigi Valitsuse ettepanek, ja ei ole ju opositsiooni erakondadel tarvis valitsuse ettepanekut kaitsma hakata. Ma arvan, et niisugused kombed peaksid hakkama kaduma, et valitsuse erakonnad teevad kõige suuremat opositsiooni oma valitsusele. Niisuguste kommetega ja talituseviisiga ikkagi kuigi kaugele ei saa, kuigi ühel või teisel puhul valitsuse erakond võib õige suurt demagoogiat teha sellega, et nad Vabariigi Valitsuse ettepaneku vastu kõnelevad. Põlevkivitööstus on, nagu härra minister tähendas, saanud Eesti pangalt suuri krediite. Kas see on loomulik, et temale niipalju krediite pangast on antud? Härra Martinson ütles, et rahaasjanduse komisjon võttis selle ettepaneku vastu juhuslikult. Härra Martinson muidugi oleks võinud juurde lisada, et valitsuse koosolek võttis selle ka juhuslikult vastu, valitsus esitas ettepaneku juhuslikult. Sellega hindaks ta oma valitsust, kelle juhiks on ta oma erakonna vanem ja lugupeetum tegelane, et see valitsus kõik juhuslikult teeb. Seal on ta loogika. Ma võin rahaasjanduse komisjoni kohta öelda, et seal seda põhimäärust kolmel lugemisel ei arutatud, vaid mitu korda rohkem, ja otsuseid tehti suure enamusega. Ja ettepanekud, mis kuuldavale tulid kapitali suurendamise vastu, olid nii väiksed ja vaiksed, et ei oleks maksnud siia kõnetoolile tulla ja näidata, et meie oleme kokkuvõtteks sõiduvees.

K. Tonkman (põl): Austatud Riigikogu liikmed! Härra kaubandus-tööstusminister ütles, et rahaasjanduse komisjon olla kustutanud pantimise õiguse, mis enne olla selles põhimääruses olnud. Komisjon kustutas kinnisvara pantimise õiguse põhimäärustest maha järgmisel motiivil. Nimelt selgus komisjonis, et Vabariigi Valitsus ei või ilma eriseaduseta riigi päralt olevaid varandusi pantida, muuhulgas ei saa ka pantida riigi põlevkivitööstuse kinnisvara. Kui Vabariigi Valitsus tarvilikuks peab riigi põlevkivitööstuse põhikapitali suurendada, siis tulda ja esitatagu eriseadus Riigikogule, et põlevkivitööstuse varandusi võib pantida, mille kaudu kapitali juurde saab. Siis kannab tööstus teatud vastutust selle eest, et kapital, mis ta kätte usaldatud, kasulikult tööle rakendada. Sellepärast ei ole see põhjendatud, mis kaubandus-tööstusminister ütleb, et kui võtate 50 miljonit põhikapitalist ära, siis on sellega riigi põlevkivitööstusele kriips peale tõmmatud ja tööstus surmatud.

Tööstuse hävitamise tahtmist ei ole kellelgi, ei rkl. Martinsonil ega mul, kuid oleme tahtnud, et põlevkivitööstus ise püüaks kapitali juurde tõmmata ja vaba kapitali kasutada. Mis puutub sellesse, nagu puudutaks rahareform eriti tunduvalt riigi põlevkivitööstust, rohkem veel kui teisi tööstusi, siis ei ole see õige, kuna see on ühesugune raske kõigile. Kaubandus-tööstusminister peaks teadma, kui mõnikord mõne kümnetuhande marga pärast Riigikogu komisjonides lahinguid liüakse, siis mitte sellepärast, et anda ei taheta, vaid sellepärast, et raha ei ole. Seni töötas riigi põlevkivitööstus 250-miljonilise põhikapitaliga ja tuli omaga läbi ja on puhaskasugi andnud. Kui nüüd tahetakse veel 100 miljonit põhikapitalile juurde anda, siis ei ole see põhjendatud, vaid viiestkümnest miljonist on küll. (O. Gustavson, stp: Kas nii räägib aruandja või Riigikogu liige? L. Johanson, stp: Valitsuse esindaja.) Ma räägin praegu kui Riigikogu liige. (Vahelhüüe pahemalt poolt: Hakkab valitsust moodustama.) Võtke ettepanek vastu ja hakake moodustama. (J. Piiskar, stp: Kas lugupeetud Riigivanema kandidaat?) Ei mitte sugugi. — Tehes ettepaneku, kustutada 50 miljonit, ei ole tahetud sellega riigi põlevkivitööstust surmata, vaid on püütud kokku hoida. Siin oleks võimalik 50 miljonit kokku hoida, ja pealegi võib riigi põlevkivitööstus eriseaduste põhjal oma varandusi pantida ja kui tarvis krediiti saada.

Kaubandus-tööstusminister K. Kornel: Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma leian, et rkl. Tonkman on liiga kergelt seda küsimust võtnud. Vabariigi Valitsus arvab, et riigi põlevkivitööstus vähema kapitaliga läbi ei saa. Härra Tonkman, ma käin praegu peale, et ehitataks ajakohane parandusetöökoda praeguste laudkuuridesse asetatud töökodade asemele, mis asuvad sajamiljonilise õlivabriku külje all. Need kuurid on juba mitu korda tuld võtnud, ja ainult tänu energilisele tuletõrjele, on korda läinud õlivabrikut päästa. Teie vaidlete kergel käel mulle vastu, mina aga tunnen iga päev valusasti oma naha peal suurt vastutust õlivabriku pärast. Töökoda läheks kõigest 1½ miljonit maksma, kuid rahapuudus on nii suur, et tööstus seda raha kokku ei ole saanud. Peale selle: riigi põlevkivitööstus saaks senisest suuremale hulgale tööliste tööle anda, kuid praeguste korteriolude juures ei saa uusi töölisi juurde võtta. Ligemate aastate jooksul tuleks korteriolude parandamiseks vähemalt parkümmend miljonit kulutada. Siis kaha-neks meie linnade töötatöölise arv. Mul on

aga siin käes hädatarvilikkude kulutuste nimekiri, mis 119 miljoni peale, kuid korteriolude parandamiseks ei ole seal summat veel sees. On ju päevaselge, et sarnase olukorra juures ei saa juttu olla ainult 50-miljonilisest põhikapitali suurendamisest. Asja seisukorda tuleb tõsiselt kaaluda, sest käesolev aasta ja loodame ka eelolevad paar aastat on meie põlevkivitööstuse arendamisel põhjapaneva tähtsusega. Meil on korda läinud tõsist huvi oma õlikivi vastu äratada. Väliskapital on meile tulemas. Sellepärast ei saa meie riigi põlevkivitööstust ja õlivabrikut, kui teerajajat, sarnasesse seisukorda panna, et need ei saaks enam areneda. Kui välismaalased tulevad, siis tahavad nad vaadata meie vabrikut, et näha, missuguseid praktilisi kogemusi meie oleme saavutanud. Ja ega ometi mõtet ei ole seisvat vabrikut näidata.

Neil põhjustel vaidlen ma selle paranduse vastu ja palun paragrahv sarnaselt vastu võtta, nagu see Vabariigi Valitsuse poolt esitatud. (K. Tonkman, põl: Noh, mina annan Teile omast käest 1½ miljonit töökoja jaoks.)

K. Tonkman (põl): Austatud Riigikogu liikmed! Ma arvan, et härra kaubandus- tööstusministri ärritus oli täiesti ilmaagene. Ei ole siin mingit põhjust ärritada ja minu käest küsima tulla, nagu peaksin ma teadma, kust põlevkivitööstus krediite võtab. Kui kaubandus- tööstusminister arvab, et põlevkivitööstuse edu sellest poolteisest miljonist oleneb, mis siin ette kandsite, siis võin ma oma isiklikul arvel see poolteist miljonit lubada, kui arvate, et see tarvilik on. (J. Voiman, stp: Kas see tuleb Jänedal arvel?) Praegu ei ole Jänedal päevakorras.

Tähendab, et Teie arvates ei tohi koalitsioonis olevad Riigikogu liikmed oma mõtteid avaldada. Valitsus esitab iga aasta eelarve. Kui eelarvet kärbitakse ja muudetakse, siis teevad seda koaleerivad rühmad, opositsioon ei suuda seda üksi teha. Nüüd leitakse põhjendamata olevat, kui koaleerivast rühmast tullakse ettepanekuga, et lubage 50 miljonit, mitte 100 miljonit marka. See on otstarbekohasuse küsimus. Siin aga tähendatakse: vaadake, see on teie valitsus, teie rühmast on Riigivanem, ja sellest rühmast Riigikogu liikmed ei tohiks oma mõtteid avaldada. See on vähekaaluv põhimõte. Oma mõtteid võib iga Riigikogu liige avaldada, olgu ta opositsioonist või koalitsioonist.

Kui kaubandus- tööstusminister ütleb, et meie peame oma vabrikud nii üles ehitama, et välismaalastele ka midagi näidata oleks, et

vaadake, mis meie teinud oleme, siis ei hakka ma selle peale reageerima.

Kaubandus- tööstusminister **K. Kornel:** Härra Tonkmanile võiksin lühidalt vastata, et Vabariigi Valitsus ei tarvita üksikute Riigikogu liikmete kaasabi, et oma riiklikule põlevkivitööstusele kapitali saada. See ei käi riigi prestiihiga kokku ja sarnase lahke pakkumise lükkamisel kategooriliselt tagasi.

Teisest küljest pean ütleva, et härra Tonkman vaatab asja peale liiga kergelt, kui ta arvab, et meie saaksime põlevkivitööstust oma rahaga välja arendada, mööda minnes väliskapitalist. Seda meie ei saa, selleks on Eesti riik liiga vaene.

Juhataja **K. Einbund:** Panen hääletamisele rkl. M. Martinsoni ettepaneku. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud. Hääletamisele tuleb § 7. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 7 vastu võetud.

Vaheaeg kl. 19 — 19.20 min.

§§ 8 ja 9 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

§ 8. Juhtuvate puudujääkide katmiseks asutatakse riigi põlevkivitööstuse tagavarakapital, milleks iga-aastasest puhaskasust 10% arvatakse.

Tagavarakapitali ülemäär määratakse kindlaks Vabariigi Valitsuse poolt kaubandus- tööstus- ja rahaministri ettepanekul. Tagavarakapitali tuleb hoida riigi väärtpaberites või teistes väärtustes Vabariigi Valitsuse sellekohaste juhtnööride järgi. Tagavarakapitali tarvitamine võib sündida ainult Vabariigi Valitsuse otsuste põhjal.

Ettevõtte laiendamise kapitali hoidmise ja kasutamise, samuti jooksvate summade hoidmise juhtnöörid annab Vabariigi Valitsus.

§ 9. Riigi põlevkivitööstusel on õigus oma tegevusekapitali suurendamiseks laene teha ja selleks oma vallasvara pantida.

Aruandja **K. Tonkman (loeb):**

III. Riigi põlevkivitööstuse juhtimine.

§ 10. Riigi põlevkivitööstust juhib ja valitseb direktor. Direktorile on asetäitja.

Direktori ja tema asetäitja määrab ametisse ja vabastab ametist Vabariigi Valitsus, kaubandus- tööstusministri ettepanekul.

Riigi põlevkivitööstuse juhatuse asukoht on Tallinnas.

E. Sulg (rhv): § 10. kohta vaieldi siin esimesel lugemisel rahvaerakonna poolt ja toodi ette põhjendusi, et siin oleks tarvis muudatusi, ja nimelt direktori asemel sinna võtta juhatus. Mina ei hakkaks neid põhjendusi siin kordama, sest need on kõigil meeles, kuid tahaksin siiski juurde lisada, et küsimus on meie riiklikus masstaabis rahaliselt suur ja ka teistviisi tähtis. Kui juhatus kolmeliikmeline on, siis võib selle tagajärjel ainult kasu saada. Sellepärast teen ettepaneku, § 10. redigeerida järgmiselt: „Riigi põlevkivitööstust juhivad ja valitsevad juhatus, mis koosneb kolmest direktorist.

Direktorid määrab ametisse ja vabastab ametist Vabariigi Valitsus kaubandus-tööstusministri ettepanekul.

Riigi põlevkivitööstuse juhatuse asukoht on Tallinnas.“ Kui see paragrahv ettepanekud kujul vastu võetakse, teeksin ma täiendavalt ettepaneku, §§ 13., 14. redaktsiooni ühtlasi muuta selles mõttes, et võtta sõna „direktori“ asemel sõna „juhatus“.

Aruandja **K. Tonkman** (lõpusõna): Austatud Riigikogu liikmed! See küsimus ei ole uus, vaid kolme direktori küsimus on rahaasjanduse komisjonis väga pikalt kaalumisel olnud ja lõpuks otsusele jõutud, et kolme direktorit vaja ei ole. Nimelt esimene kord puudutati seda küsimust juba 1924. a., kui riigi turbatööstuse põhimäärused Riigikogu rahaasjanduse komisjonis arutusel olid. Juba esimesel lugemisel vaidlesin sellele vastu ja näitasin, et ei ole tegelikku tarvidust selle järele, ja võib väga hästi juhtida üks direktor. (J. Laidoner, põl: Üks põhjus oli see, et direktorid üksteisele kätt ei anna.) Jah, on ka niisuguseid asju ette tulnud, nagu härra kindral ütleb, et üks direktor ei anna teisele kätt. (J. Laidoner, põl: Kirjutavad teineteisele üle laua.)

Neid motiive, mis rkl. Tõnisson ette tõi, nimelt, et üks direktoritest võib otsekohe tööstust juhtida, ei saa toetada. Sest kuidas on võimalik, et direktor, kes üksikut tööstuseharu juhivad, saab juhatuse koosolekust osa võtta, sest nagu teada, on põlevkivitööstus Tallinnast kaugel, kuid ometi tuleb juhatuse koosolekuid Tallinnas pidada. (Kaubandus-tööstusminister K. Kornel: Aga juhatuse koosolekut võib ka Kohtlas pidada.) Seda ei saa, sest kui juhatusel on tarvis midagi otsustada, siis peaks ta selleks Kohtla sõitma. (Kaubandus-tööstusminister K. Kornel: Aga 90% tegevusest on Kohtlas ja 10% kõigest Tallinnas.) Teoreetiliselt võib oletada, kuid praktiliselt ei saa asja nii läbi viia, ja see ei oleks ka asjale kuidagi

kasulik. Seda küsimust on komisjonis väga põhjalikult kaalutud ja on leitud, et kõige otstarbekohasem on üks direktor. Sellepärast ei saa ma rahaasjanduse komisjoni nimel selle ettepanekuga ühineda.

Juhataja **K. Einbund**: Panen § 10. rkl Sule poolt esitatud kujul hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 19 häält, vastu 23 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Panen § 10. komisjoni poolt esitatud kujul hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 10 vastu võetud.

§§ 11—15 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

§ 11. Riigi põlevkivitööstuse pearaamatupidaja ja üksikute tööstuseharude juhatajad määratakse teenistusse ja vabastatakse teenistusest direktori ettepanekul riigi põlevkivitööstuse nõukogu poolt. Teiste teenijate koosseisu määrab kindlaks direktor riigi põlevkivitööstuse nõukogu poolt kinnitatud juhtnõuude järgi.

§ 12. Riigi põlevkivitööstuse ametnikud ja teenijad ei loeta riigiteenijateks, kuid nendel on pensioni ja ühekordse toetuse saamise õigus riigi- ja omavalitsuse teenijate pensioniseaduse alusel.

Kõik riigi põlevkivitööstuse ametnikud ja teenijad vastutavad teenistusealaliste süütegude eest ühesugustel alustel riigiteenijatega.

§ 13. Direktor ajab asju käesoleva põhimääruse ja riigi põlevkivitööstuse nõukogu poolt antud volituste ja juhtnõuude järele, mida kaubandus-tööstusministri esitusel Vabariigi Valitsus kinnitab.

Direktor on riigi põlevkivitööstuse juriidiliseks esitajaks ja tema huvide ja varanduste kaitsjaks. Ta ajab selle asju ise või volinikude kaudu kohtutes ja kõigis riigi- ja eraasutustes kui ka erasisikute juures.

§ 14. Direktori ülesandeks on eriti:

1) tööstuse üldise tegevuskava ja iga-aastase tulude ja kulude eelarve samuti ka iga-aastase aruande kokkuseadmine;

2) tehniliste jõudude, ametnikkude ja tööliste ametisse kutsumine ja ametist vabastamine, neile palga ja tasu määramine eelarve piires, nõukogu poolt kinnitatud juhtnõuude järgi;

3) üksikute tööstuseharude ja ettevõtete juhatajatele instruksioonide ja volituste andmine ja nende tegevuse juhtimine ja järelevalvamine;

- 4) lepingute tegemine riigi põlevkivitööstuse nimel, kui nende üksuse summa ei ulatu üle kolmekümne tuhande krooni — iseseisvalt, vastasel korral peale kinnitamist nõukogu poolt;
- 5) nõukogu otsuste täitmine.

IV. Riigi põlevkivitööstuse nõukogu.

§ 15. Riigi põlevkivitööstuse üldise tegevusekava äramäärajaks ja direktori tegevuse järele valvajakaks on riigi põlevkivitööstuse nõukogu.

Aruandja **K. Tonkman** (loeb):

§ 16. Nõukogus on viis liiget, kes kaubandus-tööstusministri ettepanekul Vabariigi Valitsuse poolt viieks aastaks ametisse kinnitatakse. Nõukogu liikmed valivad oma keskest igaks aastaks esimehe ja selle asetäitja.

Iga aasta lahkub nõukogust üks liige, alguses loosi läbi, pärast ametivanuse järgi. Lahkunud nõukogu liiget võib ette panna uuesti ametisse kinnitamiseks.

Kui keegi nõukogu liikmetest oma ametikohuste täitmisel riigi põlevkivitööstuses saadud teateid kurjasti tarvitab või kolmest järgnevast koosolekust ilma mõjuva põhjuseta osa ei võta, siis on nõukogul õigus kaubandus-tööstusministri kaudu või ministril oma algatusel teda ametist tagandamiseks Vabariigi Valitsusele ette panna.

L. Johanson (stp): Seni on Vabariigi Valitsus nimetanud riigi tööstusettevõtetesse ja nõukogudesse isikuid väljaspoolt tööstusringkonda. Minu ettepanek rahaasjanduse komisjonis, mida ma ka esimesel lugemisel Riigikogus lähemalt põhjendasin, oli see, et üks koht anda ka riigitööstuse töölistele, kes oma kogemustega tööstusele võivad väga kasulikud olla. Sellele vaieldi vastu põhjendades, et võib olla ei ole töölisteesindajate vaimlik tasapind küllalt kõrge. Kuid meie näeme, et Vabariigi Valitsus nimetab nõukogusse võrdlemisi väikse vaimliku tasapinnaga inimesi. Nii näiteks neid, kellel teatud praktika on munamüügi alal j.n.e. Teiseks toodi ette, et töölised võib olla ei ole riigitruud. Riigi vastu truuduse murdmist leiame meie ka teistes kihtides ja ka teiste klasside juures. Meie teame, et Voldemaras Leedus kuulub aristokraatia hulka, kelle Pilsudski on tunnustanud vaimuhaigeks, ja ta tasapind härra Pilsudski hindamise järgi on võrdlemisi madal. Riigi äraandmist on ette tulnud iga kihi keskel, nii et töölisi siin nagu eesõigustatud seisukorda panna, on tööliklassi põhjendamatu laimamine. Peale selle on seaduses III lõige olemas, kus on öeldud, et kui keegi nõukogu liikmetest oma ametikohuste täitmisel riigi põlevkivi-

tööstusest saadud teateid kurjasti tarvitab, tagandatakse ta kohalt ja on võimalik teda vastutusele võtta. Peale selle kinnitab nõukogu liikmeid Vabariigi Valitsus, kellel on õigus mittesoovitavaid isikuid kinnitamata jätta. Edasi, välismaa praktika näitab, et seal töölisteesinduse vastu ettevõtetes niisugust vaenu ei ole, ja ma arvan, kui meie teistel aladel eeskujusid võtame, siis ka siin võiksime nõrgaltki katsuda välismaa eeskjuu jälgida, kuna see pealegi meie tööstusele kasulik on. Sellepärast teen ettepaneku, § 16. I lõige vastu võtta järgmiselt: „§ 16. Nõukogus on viis liiget, kes Vabariigi Valitsuse poolt viieks aastaks ametisse kinnitatakse. Nelja liikme kandidaadid esitab kaubandus-tööstusminister, kuna ühe liikme kandidaat valitakse riigi põlevkivitööstuse tööliste peakoosolekul „vabrikute ja tehaste tööliste organisatsiooni ja vanemate põhikirja § 5—§ 9“ alusel. („R. T.“ nr. 6 — 1919. a.)“

Siin on antud sellele paragrahvile täiesti täiendav kuju. Esitatakse nimelt Vabariigi Valitsusele ainult üks kandidaat nende hulgast, ja Vabariigi Valitsus võib kinnitada, võib ka kinnitamata jätta. Kui Vabariigi Valitsus kandidaadi kinnitamata jätab, valitakse samadel alustel uus kandidaat ja esitatakse see. Aga ka töölised oleksid selles nõukogus siis esindatud.

Läinud korral härra aruandja või keegi teine tähendas — küll Vabariigi Valitsus ise nimetab. On seni nimetatud nõukogudesse, aga see ei ole see, mida mina tahan kätte saada. Seni on tõesti nimetatud töölisteparteide esindajaid, aga need on parteide keskest võetud, aga ega need parteid ole neid valinud. Siin on aga töölisteesindajate osavõtt sootu teisel alusel, minu arvates — õiglasemal alusel, nimelt et töölised ise võiksid isiku esile tuua, mitte aga, et ta mõnest poliitilisest parteist võetaks, vaid et määrataks neid, kes on asja juures, ja et töölised ise võiksid otsustada ja ära tunda inimese, kellel kogemused on, kes võib peale sotsiaalse olukorra ja töötingimuste oma arvamisi avaldada ka teiste küsimuste kohta, mis nõukogul arutamisel on. Arvan, et see väga kasulik oleks, härra kaubandus-tööstusminister I lugemisel ütles, et ta põhimõttelikult ka selle poolt võiks olla.

Kaubandus-tööstusminister **K. Kornel**: Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Oma isikliku seisukoha avaldasin ma selles küsimuses eelmisel koosolekul. Vahepeal informeerisin Vabariigi Valitsust, ja Vabariigi Valitsus arvab, et temale redaktsioon — nõukogusse töölisteesindaja määrata — vastuvõetav on. (L. Johanson, stp: Aga ei ole määratud!) Seni ei ole seda võimalust kasu-

tatud — see on nii, härra Johanson. Nüüd aga arvab Vabariigi Valitsus, et kui parandus sel kujul, nagu see esitatud rkl. Johanson poolt, vastu võetakse, siis oleks nõukogust osavõtt kahel juriidilisel põhimõttel: üks esindaja delegeeritakse teatavalt poolt, teised aga määraks Vabariigi Valitsus oma äranägemise järgi. Valitsusele ei ole sarnane seisukoht vastuvõetav, ja sellepärast ei saa mina Vabariigi Valitsuse nimel selle ettepanekuga ühineda.

A. Oinas (stp): Ma tahaksin lugupeetud Riigikogu liikmetele mõne tähenduse teha nende mõtete kohta, mis kaubandus-tööstusminister heaks arvas Riigikogule ette kanda. See, et kahel põhimõttel osa võetakse nõukogust, ei ole mõni pärdik Ameerika ülesleidmine sotsialistliku rühma poolt, vaid Saksamaal on see põhimõte läbi viidud 1922. aastal isegi eraettevõtete kohta. Seal on seadus maksmapandud, mille järgi aktsiaseltside ja analoogiliste ettevõtete töölised võivad oma esindaja valida ettevõtte nõukogusse. (Aruandja K. Tonkman: See on ju Saksamaal.) Seal on töölistel, kui vabriku ja tehaste elaval jõul, oma esindus nõukogus. Kuna see põhimõte on teostatud Saksamaal ja isegi eraettevõtete kohta läbi viidud, seda enam peaks ta läbiviidav olema meil riiklikkude ettevõtete kohta.

Aruandja K. Tonkman (lõpusõna): Austatud Riigikogu liikmed! Ka see ettepanek, mis rkl. Johanson tegi, oli rahaasjanduse komisjonis arutamisel. (L. Johanson, stp: Sel kujul ei olnud!) Palju see siis lahku läheb? (L. Johanson, stp: Vaadake järele, mis lahku läheb.) Põhimõte on sama, nimelt et tööliste poolt valitud esindajad nimetatakse nõukogusse. (L. Johanson, stp: Aga miks munakaupmehi hakatakse saatma ja mitte töölisteesindajaid?) Ma ei tea selle peale vastata. Komisjoni arusamise järgi ei või niiviisi talitada, et nõukogu liikmed kahte viisi nõukogusse valitakse. Selle tõi väga kujukalt ette kaubandus-tööstusminister, ja minul enam juurde lisada ei ole. Rahaasjanduse komisjoni nimel ei saa ma rkl. Johanson ettepanekuga ühineda.

Juhataja K. Einbund: Asun rkl. Johanson ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 21 häält, vastu 28 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Asun § 16. hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 16 vastu võetud.

§§ 17—29 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

§ 17. Nõukogu koosolekuid peetakse tarviduse järgi, vähemalt kord kuus.

Päevakord ja koosoleku kutsed saadetakse nõukogu liikmetele ja direktorile kätte nõukogu esimehe korraldusel vähemalt kolm päeva enne koosolekut. Samal tähtajal tuleb nõukogu koosolekust ka kaubandus-tööstusministrile ja riigikontrolörile teatada.

§ 18. Nõukogu koosolekud on otsusvõimised, kui peale esimehe ehk tema asetäitja kaks liiget koosolekust osa võtavad.

Otsused tehakse liht häälteenamusega.

Nõukogu koosolekutel on direktoril sõnaõigus.

Nõukogu asjaajamist toimetab riigi põlevkivitööstuse juhatus.

§ 19. Nõukogu liikmed ei loeta riigiametnikkudeks.

Nõukogu liikmete tasu, nõukogu koosolekutest osavõtmise eest ning sõidu- ja päevarahad makstakse riigi põlevkivitööstuse summadest, Vabariigi Valitsuse poolt määratud suuruses.

§ 20. Nõukogu läbivaatamisele ja heakskiitmisele kuuluvad eriti:

1) iga-aastane tööstuse tegevuskava ja kulude ja tulude eelarve;

2) uute kaevanduste avamise kavad ja plaanid;

3) vabrikute ehitamine ja nende sisseaadete muretsemine;

4) kinnisvara omandamine ja võõrandamine ning ehitustööde kavad;

5) laenu tegemise ja võlakohustuste väljandmise otsustamine;

6) lepingute kinnitamine, mille üksuse summa üle kolmekümne tuhande krooni ulatub;

7) iga-aastase tegevuse, tulude ja kulude aruanne;

8) amortisatsiooni protsendi kindlaksmääramine;

9) direktorile juhtnõu andmine.

§ 21. Nõukogu koosolekute üle peetakse protokoll, mis kõigi osavõtjate poolt alla kirjutatakse. Ei ole mõni nõukogu liige enamuse poolt tehtud otsusega rahul, siis on temal õigus oma eriarvamist kirjalikult esitada ja nõuda selle protokollimist.

Nõukogu protokollid saadetakse kahe päeva jooksul kaubandus-tööstusministrile. Ei tule kaubandus-tööstusministrilt nelja päeva jooksul mingit vastulauset nõukogu otsuste vastu, siis astuvad need, välja arvatud § 21. p.p. 1. ja 4. all tähendatud küsimuste kohta vastuvõetud otsused otsekohe jösse, vastasel korral

tulevad need küsimused, mille vastu protesteeritud, nõukogus uuesti arutusele. Ei ole kaubandus-tööstusminister ka nõukogu uue otsusega rahul, siis annab tema asja Vabariigi Valitsusele lõplikuks otsustamiseks.

Iga-aastase riigi põlevkivitööstuse tegevuskava ning tulude ja kulude eelarve, samuti ka § 21. p. 4. põhjal vastuvõetud otsused esitab kaubandus-tööstusminister Vabariigi Valitsusele kinnitamiseks.

Kinnisvara omandamist või ehitamist võib Vabariigi Valitsus lubada ainult sel korral, kui summad selleks otstarbeks võetakse riigi põlevkivitööstuse oma kapitalidest või on määratud seadusandlikul teel või saadud eriseaduse põhjal panditud varandustest.

§ 22. Riigi põlevkivitööstuse kõrgem juhtimine kuulub Vabariigi Valitsusele.

V. Aruandmine, järelevalve ja puhaskasu jaotus.

§ 23. Iga aasta kohta seab riigi põlevkivitööstuse juhatus täieliku tegevusearuande kokku tööstusliku arvepidamise nõuete kohaselt ja esitab selle riigi põlevkivitööstuse nõukogule läbivaatamiseks.

Nõukogu saadab aruande hiljemalt 1. aprilliks ühes oma otsusega kaubandus-tööstusministrile, kes selle oma heaksarvamisega Vabariigi Valitsusele kinnitamiseks ette paneb. Samaks tähtjaks esitatakse aasta-aruande ühes tõendavate dokumentidega riigikontrolöörile, kes oma otsuse aruande kohta hiljemalt kahe kuu jooksul Vabariigi Valitsusele teada annab.

§ 24. Riigi põlevkivitööstuse aruande-aasta algab 1. jaanuariga ja lõpeb 31. detsembriga.

§ 25. Aruande järgi kindlakstehtud puhaskasu jaotatakse kaubandus-tööstusministri ettepanekul Vabariigi Valitsuse otsuse põhjal peale aruande kinnitamist järgmiselt:

- 1) 10% tagavarakapitaliks;
- 2) 50% ettevõtte laiendamise kapitaliks;
- 3) 30% riigikassa sissetulekuks;
- 4) 5% riigi põlevkivitööstuse direktorile, nõukogu liikmetele ja tööstuse vastutavatele ametnikkudele eritasuks;

5) 5% tööliste olukorra parandamiseks.

§ 26. Riigi põlevkivitööstuse iga-aastased aruanded avaldatakse „Riigi Teatajas“.

§ 27. Kaubandus-tööstusministril ja riigikontrolööril on õigus riigi põlevkivitööstuse nõukogu koosolekutest isiklikult või oma esitajate kaudu sõnaõigusega osa võtta. Samuti on nendel õigus määrata asjatundjaid ja revidente riigi põlevkivitööstuse üksikute tegevusharude kui ka kogu asjaajamise faktiliseks revideerimiseks ja kontrollimiseks.

Asjatundjate ja revidentide arvamised ja otsused antakse riigi põlevkivitööstuse direktorile ja nõukogule teada ja esitatakse ühes direktori ja nõukogu seletustega kaubandus-tööstusministri kaudu Vabariigi Valitsusele teadmiseks ja otsustamiseks.

VI. Ettevõtte lõpetamine.

§ 28. Riigi põlevkivitööstus on asutatud määramata aja peale. Tema likvideerimise kohta antakse eriseadus.

VII.

§ 29. Käesoleva seaduse maksamahakamismega kaotab maksvuse „Riigi põlevkivitööstuse põhimäärus“ („Riigi Teataja“ nr. 23 — 1922. a.).

9. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse muutmise seadus — II lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja E. Sulg. Seaduseelnõu pealkiri ja §§ 1—3 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse muutmise seadus.

§ 1. Riigikogu poolt 8. märtsil 1927. a. vastuvõetud riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse § 3 („R. T.“ nr. 27 — 1927. a.) muudetakse kohtuministeeriumi alal järgmiselt:

B. Kohtud.

	Liik.	Arv.	Kuupalk.
2. Kohtupalat.			
Liige	a	11	33,000.—
Vanem kantseleiametnik	v	4	6,500.—
3. Rahukogud.			
Alaline liige	a	42	29,000.—
Tähtsamate asjade kohtu-uurija	a	5	27,000.—
Kohtu-uurija	a	26	26,000.—
Vanem kantseleiametnik	v	71	6,500.—
Kohtupristav	a	29	6,000.—

C. Prokuratuur.

		Arv.	Kuupalk.
2. Kohtupalati juures.			
Vanem kantseleiametnik	v	2	6,500.—
Kantseleiametnik	v	1	6,000.—
3. Rahukogude juures.			
Kantseleiametnik	v	16	6,000.—

§ 2. Koondamise läbiviimiseks vabastab Riigikohus kohtu-uurijaid ametist tarvilikul korral.

§ 3. Ametist vabastamise korral käesoleva seaduse alusel saavad kohtu-uurijad oma endise ametkoha järgi palga edasi riigiteenistuse sea-

duses („R. T.“ nr. 149 — 1924. a.) ettenähtud alustel, vaatamata sellele, kas nad on ametnikkude reservist välja astunud või mitte.

10. „Ühisus Rahaasjanduse komisjoni aruandja K. Tartu eksport-tapamajale“ Tonkman: Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku, „Ühisus Tartu riikliku laenu andmise seadus — I lugemisel.“ eksporttapamajale riikliku laenu andmise seadus tagasi lükata järgmistel põhjustel:

1) Valitsuse seisukoht oli seaduseelnõu kohta eitav.

2) Seaduseelnõus ega seletuskirjas ei ole ette nähtud, kust riigikassa peaks saama nõutava summa, sest ei saa ilma tuluallikate näitamata riigikassale kohustusi peale panna, mis sel korral riigi eelarve tasakaalust välja lööb.

3) Seaduseelnõu järgi küsitakse tapamaja ehitamiseks 30 miljonit marka, kuna komisjoni koosolekul selgus, et eksporttapamaja ehitamine niipalju maksuma ei lähe, vaid umbes 18 miljonit marka, millest järeldada võib, et ettevõtjatel enestel täiesti selgus puudub, kui palju ehitus maksuma läheb.

4) Komisjoni koosolekul selgus, et „Ühisus Estoonia eksporttapamajad“ Tartu uut eksporttapamaja juba ehitavad, missuguse ehituse sisse juba suuri summasid on paigutatud, sellepärast ei ole otstarbekohane, kui riikliku laenuaga veel teist eksporttapamaja Tartu ehitama hakatakse. Kahele eksporttapamajale Tartus tööd ei ole, mille tagajärjel eksporttapamajad võivad majanduslikkusesse raskustesse sattuda.

Eelnimetatud põhjusi arvesse võttes ei saanud rahaasjanduse komisjon esitatud eelnõu pooldada.

Teen ettepaneku rahaasjanduse komisjoni nimel — seaduseelnõu tagasi lükata.

J. Sikkar (as): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Olen üks neist, kes on sellele seadusele, mis praegu tagasilükkamisel, alla kirjutanud. Tahaksin mõne sõnaga puudutada põhjust, mis oli aluseks käesoleva seaduseelnõu esitamisel. Nagu seaduseelnõu pealkirjast näha, puudutab see lugu Tartumaad. See oli 1925. a., kui Tartumaa põllumeeste seas hakkas liikuma mõte, et Tartu tarvis üks tapamaja ehitada, sellega kaotades kulukad saatmised raudteel, peale selle olid seal veel teised põhjused. Ja järgmisel põllumeeste päeval valiti komisjon, kes pidi põhikirja välja töötama ja ühisuse ellu kutsuma. (L. Johanson, stp: Palju seal liikmeid oli?) Ma liikmete arvu ei tea, kuid tean niipalju, et komisjoni liikmete seas oli arvamine, et tuleb Tartu asutada iseseisev

tapamajauhisus. Kuid seal hakati eksporttapamaja „Estoonia“ juhatusliikmete poolt ettepanekuid tegema, kas ei oleks otstarbekohane Tartusse „Ühisus Estoonia eksporttapamajade“ osakond asutada. Alguses jäid need ettepanekud vähemusse, kuid pärast, kui oldi üksikute liikmete peale, ja nimelt, kes kuulusid põllumeeste kogudesse, Tallinna poolt teatud mõju avaldatud, läks see ettepanek komisjonist läbi ja otsustati Tartu „Ühisus Estoonia eksporttapamajade“ osakond asutada. Paljudele põllumeestele ei olnud osakonna asutamine vastuvõetav, nimelt järgmistel põhjustel: Näiteks, kui ühisusel võivad tekkida teatud raskused, mis viivad pankrotini, siis sulutakse ühes ühisusega ka osakonnad. Sellest on olemas kurvad kogemused. Nimelt läks müügiühisus „Muna“, kes samal alusel asutatud, pankrotti, või tekkisid temas raskused, selle järele suluti ka vastuvõtte osakonnad. (Vahelhüüded. A. Jürman, põl: Härra Sikkar, siin küsitakse, kummast Te räägite, kas linast või munast.) Mõlemist võib rääkida. Peale selle oli veel olukord sarnane ka Harju panga juures, kus osakonnad tegutsesid edukalt, kuid kuna pank pankrotti minekuga likvideeriti, likvideeriti ka osakonnad. (K. Tonkman, põl: Kas Teie kaotasite?) Ei. Edasi peab tähendama, et eksporttapamaja ühisuse vastu tunti põllumeeste seas umbusaldust, eriti selle asutamiseviisi pärast. Nagu teada, asutati aluses aktsiaselts ja pärast muudeti see aktsiaselts ümber ühistegeeliseks asutuseks. Igaüks teab, et kui aktsiaselts ümber moodustatakse, et siis asjad korras ei ole, kui need aktsionärid oma aktsiad ära annavad. Sellepärast oli karta, et seal rohkem võlgu peal lasub, kui varandust on, ja et tahtakse vastutajaid juurde saada. Peale selle oli veel see, et „Estoonia“ ringkondade poolt kasutati eramajanduslikke ettevõtteid teatavaks poliitiliseks otstarbeks, nimelt käis lehtedest läbi alles hiljuti, 1925. a., et selle põllumajanduse keskühisuse „Estoonia“ poolt on tasutud Tartumaa pangale teatud summa, üle ühe miljoni, põllumeeste kogude võlgu. (O. Gustavson, stp: Sellepärast need munnad pankrotti lähevadki. A. Jürman, põl: Aga kelle omad? — Pahemalt poolt: Põllumeeste kogude omad!) Ja kõik need põhjused olid tõukeks, et „Ühisus Tartu eksporttapamaja“ astutati. Ühisuse juhatuse asus läbirääkimistesse Tartu linnavalitsusega, et omale platsi saada, ja läkski korda linna tapamaja kõrvale platsi saada. Et Tartu linna tapamaja avar oli ehitatud, siis tekkis juhatusel mõte, kas ei saaks seda Tartu linna tapamaja ära kasutada. Ja nagu läbirääkimistel selgus, oligi võimalik seda ära kasutada. Nimelt ei

oleks tarvis Tartu eksporttapamajal omale ehitada laboratooriumi ruume, kaevu, ja peale selle oli veel linna tapamajal kaks aurussünnitamise katelt, millest üks kasutamata seisib ja mida oleks võinud kasutada. Peale selle veel korsten ja veel ühed ja teised asjad. Aga et need teised ehitused siiski mõni miljon maksma lähevad, ja et seda raha oli raske põllupidajatel kokku võtta, siis oli tarvis rahasaaamise võimalusi otsima hakata. Kuna erapanekades laenuprotsent liiga kõrge, samuti välislaenu saamine võimata, kui ei taha välisfirmade mõju alla sattuda, siis otsustati riigi poole pöörata. Et nüüd eksporttapamaja ehitamine laenusaaamisest ära rippus, siis oli tarvis Riigikogu lõplik seisukoht teada saada, sest sellest olenes laenusaaamine. Selles mõttes esitati Riigikogule seadus. Täpset laenusummat ei olnud võimalik seaduses ära märkida, sest puudusid selleks täpsed plaanid ja eelarve ja seda ei peetud ka väga tarvilikuks, sest Riigikogu oleks otsustanud põhimõttelikult ja määranud ära laenu ülemmäära, kuna põllutöoministerium laenu välja oleks andnud juba täpsete eelarvete ja plaanide alusel. Täpseid plaane ja eelarveid oli ühisusel raske teha lasta, sest need oleksid üle sajatuhande kulu nõudnud, kuna aga ehitamine kindel ei olnud. Ja kui nad laenu mittesaaamisest seda oleksid teinud, siis oleks see olnud mahavisaatud raha.

Minu arvates oleks tulnud „Ühisus Tartu eksporttapamaja“ laenusaaamist võimaldada järgmistel põhjustel: 1) Meie rahvamajanduse huvides on tähtis, et meie tähtsamad väljaveoad, nagu seda tulevikus on pekoni väljavedu, ei oleks välisärde kätte koondatud, seepärast peaks võimaldatama riigi toetusel iseseisvate ühistegeliste tapamajade asutamist. 2) ei saa õigeks pidada põllumehe ega riiklikust seisukohast sarnast tapamajadevõrgu arendamist, nagu seda on „Ühisus Estoonia eksporttapamaja“ võrk, sest kui teostuks see kava, nagu ta kavatsatud, et igale poole, kus tapamaja tekkida võib, asutatakse „Ühisus Estoonia eksporttapamajade“ osakond, siis kaoks ära igasugune võistlus, ja neid kurbi tagajärgi on meie põllumees juba tunda saanud ühel teisel alal. Nimelt võeti võiväljaveo juures enne piimaühisuste liidu tegutsemist palju suuremaid vahekasusid, olgugi et meil sellel alal tegutses juba ühistegelise ettevõtte „P. K. Estoonia“.

Sarnase osakondade süsteemi juures võib kergesti terve meie lihaeksport sattuda ühe välisfirma mõju alla, ja eriti on seda karta nüüd, kus „Ühisus Estoonia eksporttapamajad“ on väliskapitali abil asunud oma võrku teostama. Seega tõrjutaks ostjate hulgast eemale kõik teised välisfirmad, kui tapamajadevõrk ühe

välisfirma käes. See välisfirma võiks oma äranägemise järgi meie põllumeest koorida, ja sellega ei saaks ükski riigikodanik leppida. Sarnast olukorda ei saaks tekkida, kui meil oleks iseseisv tapamajade ühisuste võrk. Teiseks oleks tulnud „Ühisus Tartu eksporttapamaja“ laenusoovile vastu tulla sellel põhjusel, et ta poolt ehitada kavatsatud tapamaja palju odavam oleks tulnud osa linna tapamaja ärakasutamise tõttu, kui seda on nüüd „Ühisus Estoonia eksporttapamajade“ osakonna poolt ehitatud tapamaja. Peale selle oleks „Ühisus Tartu eksporttapamaja“ kasutamine palju odavam tulnud, kui seda nüüd tuleb „Ühisus Estoonia eksporttapamajad“ osakonna tapamaja, sest oleks võimalik olnud Tartu linnaga osaliselt ühist personaali kasutada, ja põllumehele oleks võimalik olnud selle tõttu rohkem välja maksta.

Igatahes tuleb „Ühisus Tartu eksporttapamaja“ ehitamiseks rahvamajanduse seisukohast palju otstarbekohasemaks tunnustada. Olgugi et „Estoonia“ Tartu osakonna tapamaja, nagu öeldakse, olla ehitatud väliskapitaliga, tulevad igatahes need miljonid, mis ehituseks rohkem kulutatud, meie põllumehele välja maksta.

Kolmandaks eelistan mina iseseisvate tapamajade võrgu tekkimist „Ühisus Estoonia eksporttapamajad“ osakondade asemel veel põhjusel, et „Ühisus Estoonia eksporttapamajad“ ümber koondunud juhtiv kiht ei pea silmas küllalt põllumehe huvisid. Näiteks läks ühisusel korda sõjaväe konservide valmistamist enda kätte saada. Nüüd lootsid põllupidajad, et hakatakse otsekohe loomi ostma ja neil oleks võimalik kõrgemat hinda saada. Mis tegi aga „Ühisus Estoonia eksporttapamajad“? Ta andis loomade ostmise välja juut Scheerile. Seda ei saa pidada meie põllumeeste huvide kaitsemiseks. (L. Johanson, stp: See on väga huvitav, rääkige aga edasi!) Samade ringkondade poolt aetud politikaga võimaldati põllumeestele võiostmisel maksta palju madalamat hinda, kui seda oleks pidanud maksma, pärast makseti küll järele, kuid sellega võimaldati eraärimeestele võid madalama hinnaga osta, kes pärast enam sugugi juurde ei maksanud. (Aruandja K. Tonkman: Kas oleks pidanud võitoojale juurde maksma?) See ei ole igatahes õige politika, et alguses liiga madalat hinda makseti. (Vaheühüüded pahemalt poolt. J. Soots, põl: Ärge segage lugemist!)

Ei ole ka vist aluseta kartused, et põllupidajatel ja popsidel, kes ei kuulu põllumeeste kogude ridadesse, tuleb „Estoonia eksporttapamajade“ kaudu kogude kassasse makse maksta, kui arvesse võtta selle ringkonna senist tegevust ja tulevikukavatsusi selle uue revis-

joni liidu näol, mille abil tahetakse kõrvaldada igasugune võimalus pilku heita nende majandusettevõtete asjaajamisse. Sellepärast oleks igatahes tarvilik olnud uue ekspordtapamaja ühisuse tekkimine, mis ei ole nende ringkondade juhtimisel. (O. Gustavson, stp: Kus see Martinson vaene siis peavarju leiab, ühest kohast tuleb ära minna, teisest kohast ka! — L. Johanson, stp: Hakkab riigi põlevkivitööstuse direktoriks.)

Mis puutub rahaasjanduse komisjoni poolt „Ühisus Tartu ekspordtapamaja“ ühisusele laenuandmise seaduse tagasilükkamiseks ette toodud põhjendustesse, siis, nagu varem juba tähendasin, ei ole täpselt summat ära näidata tarvilik. Peale selle on punkt 4-as öeldud, et Tartus uut ekspordtapamaja juba ehitatakse. Pean selle ehitamise kohta niipalju tähendama, et sinna kiiresti veeti mõni kantsüld kive selleks kokku, et „Ühisus Tartu ekspordtapamaja“ laenusaamist segada, ja võrreldes seda mõnd kantsülda kive Tartu linna tapamaja ärakasutamise võimalusega, mis oli „Ühisus Tartu ekspordtapamajal“, on need kivid null.

On ju selge, et nüüd, kus Tartu ekspordtapamaja juba valmis, ei ole mõtet enam seda seadust püsti hoidma hakata, sest see ei oleks rahvamajanduslikult enam õige. Kuid lõpuks loen oma kohuseks veel rõhutada, et meie ei pea õigeks ega põllupidaja huvideks sarnase ekspordtapamajade võrgu arendamist, nagu seda on „Ühisus Estoonia ekspordtapamajade“ võrk, vaid peame põllumehe, samuti ka riigi huvides iseseisvate ekspordtapamajade ühisuste asutamist, kes tarbekorral keskühisusteks liituksid.

Aruandja **K. Tonkman** (lõpusõna): Austatud Riigikogu liikmed! Härra Sikkar tähendas muuhulgas, et võistluse mõttes olevat tarvis teist ekspordtapamaja. Kuid härra Sikkaril peaks teada olema, kuidas Tartus mõne piimaühisuse võistluse tagajärjed on. Need tagajärjed on väga kurvad. (Vahelhüüe.) Ma ei ütle, et seda ei pea olema, kuid ma näitan, missugused tagajärjed sellel võistlusel on, kus nüüd need, kes piima töid, peavad tagantjärele ühisuse võlga maksma, mis võistlus tõi.

Siis vaatas härra Sikkar nii heameelega põllumeeste poole, kui ta kõneles, et Eesti lina olevat pankrotti jäänud. Kuid härra Sikkar oleks pidanud vaatama siin oma selja taha, kus istub härra Lehtman. (J. Sikkar, as: Aga kes oli tegelik juhataja? Tegelik juhatamine oli Teie käes. Kes oli härra Gutman?)

Niisama on müügiühisus „Munaga“. Ühisus töötab praegu hästi, ja ei ole kuulda, et ta oleks pankrotti jäänud.

Edasi tähendas härra Sikkar, et „Estoonia“ ei kaitsevat põllumeeste kasusid. (J. Sikkar, as: Ma rääkisin, et tapamaja.) Teie ütlesite, „Estoonia“. Ja olevat väga halb, et „P. K. Estoonia“ põllumeestele maksab võinaela pealt tagantjärele juurde. Kuid see näitab, et „P. K. Estoonia“ hea eduga töötab, kui tal tagantjärele on võimalik juurde maksta. See räägib „Estoonia“ kasuks, aga mitte kahjuks.

Mis puutub ekspordtapamaja konservide tegemisse, siis peab ütleva, et sel korral, kui ekspordtapamaja konserve valmistas, loomahinnad tõusid. (Vahelhüüe.) Need asjaolud tõi härra Sikkar ette, ja ma näitan, kuivõrt need väited ebaõiged on. (L. Johanson, stp: Selleks oleksite pidanud Teie, härra Tonkman, sõna võtma.) Härra Sikkar tõstis küsimuse üles: kas andis konservide tegemine põllumeestele kahju või kasu? Sel ajal kui „P. K. Estoonia“ konserve tegi, tõusid tunduvalt loomade hinnad. Aga vaatame eraärisid. Ka enne on sõjaväele konserve tehtud ja võimalikult suurel määral, aga kas siis ka loomade hinnad tõusid? — Ei tõusnud, vaid jäid endiseks. (Vahelhüüe.) Ühistegevuses on niisugune asi, et vahelkasu, mis saadakse, jaotatakse omavahel ära. Samuti oli ka „Estoonia“ teinud, ja on andnud neile tagantjärele veel järelemakse, kes sinna on kaupu toonud. Minu arvates on siin niisuguseid asjaolusid ette toodud, mis oleksid õigustanud ekspordtapamaja ehitamist Tartu.

A. Jürman (põl) (fakt. märk.): Ma ei tahtnud öieti sõna võtta, kuid siin võeti tõeasjana, nagu oleks Tartus „P. K. Estoonia“ mingisugused põllumeeste kogude summad kinni maksnud. Seda ei ole olnud. (Vahelhüüe pahemalt poolt: Tõsi. J. Sikkar, as: See on õige.) Vaid sel ajal, kui Venemaale vilja välja veeti Eestist, korraldas härra Vellner vilja väljavedamist ja kokkuvõtmist terve Tartu maakonnast „Põllumajanduse keskuhisus Estoonia“ volinikuna. Selleks otsustati andis „Estoonia“ Tartu pangale tagatise vilja väljamaksimiseks. Kui see operatsioon oli läbi, mille pealt „Estoonia“ teenis, siis ruli „Estoonial“ see tagatis kinni maksta. (J. Sikkar, as: Kelle arve see siis oli?) See oli voliniku arve. Vilja kokkuvõtmise volitus oli antud Vellnerile, kes töötas põllumeeste esinduse juures ja esinduse kontrolliall. (J. Sikkar, as: Kas ta ei olnud põllumeeste kogude esinduse arvel?) Põllumeeste esinduse. Nii et tema töötas „Estoonia“ vilja vastuvõtjana. Kontroll oli niihästi „Estoonia“ kui põllu-

meeste esinduse poolt. (Vahelhüüe keskelt: Kas mitte põllumeeste „kogude“?) Põllumeeste esindus, mingisugust „kogude“ esindust ei ole. Praegu on need dokumendid terve operatsioonist alles, ja neid on revideerinud ka „Estonia“ revisjoni komisjon, nii et need dokumendid on „Estonia“ käes täiel määral olemas. (O. Gustavson, stp: Aga kuidas see vahelugu oli, kui Vellner teatas, et kõik olla korras ja pärast selgus, et on sisse vedamata?) Vahelugu seisis selles, et vilja kokkuvõtmiseks oli avants maale välja antud ja sellega kukkus Vellner sisse. (O. Gustavson, stp: Ja selle isikliku sissekukkumise maksis „Estonia“ kinni!) Siin ei olnud mingit summade kõrvaldamist ega muudeks otstarbeteks maksimist, vaid siin tekkis defitsiit, mis sellest tuli, et Vellner... (O. Gustavson, stp: ...ajas põllumeeste kogude politikat!) ...maksis avansi välja üksikutele põllumeestele, kes pärast niipalju vilja kokku ei toonud, kui avantsse välja oli antud, ja sellest

see kaotus. See oli puht äriline operatsioon. (Naer.)

Juhataja **K. Einbund**: Komisjoni poolt on ettepanek: „Riigikogu otsustab „Ühisus Tartu eksporttapamajale“ riikliku laenu andmise seadus (Rkl-te O. Liigandi, J. Sikkari ja Th. Pooli ettepanek, paljund. 12. I 27. nr. 3/119) — tagasi lükata.“

Rkl. Johansonilt on ettepanek: „Seaduseelnõu rahaasjanduse komisjoni tagasi anda.“ Kuna rkl. Johansonil ettepanek hilja esitati, ei saa seda hääletada.

Asun komisjoni ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Päevakord on läbi. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 20.30 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **K. Einbund**.

Sekretär **M. Juhkam**.